

KAMIL WIELGUS*

NOWELIZACJA INSTYTUCJI PRZEDAWNNIENIA
W POLSKIM KODEKSIE CYWILNYM Z 13 KWIETNIA 2018 R.
— ANALIZA PRAWNA

1. WPROWADZENIE

Szerokim echem odbiła się zmiana regulacji przedawnienia wprowadzona ustawą o zmianie ustawy — Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z dnia 13 kwietnia 2018 r.¹ Od wejścia w życie nowelizacji pojawiło się wiele wypowiedzi jej dotyczących². Zainteresowanie wynika z kilku oczywistych przyczyn. Po pierwsze, instytucja przedawnienia pełni rolę doniosłą. Pojawia się w większości spraw, które prawnikom przchodzi badać. Kompetentny prawnik, analizując roszczenie o charakterze majątkowym, powinien pamiętać, aby zawsze sprawdzić,

* Autor jest aplikantem radcowskim, absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, członkiem Collegium Invisible. ORCID: 0000-0002-1781-3134.

¹ Dz. U. poz. 1104; dalej: ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r.

² Dlatego przytaczanie podstawowych informacji o znolizowanych przepisach jest zbędne; M. Mataczyński, M. Saczywko (w:) *Kodeks cywilny, t. I, Komentarz do art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2018, art. 117, 117¹, 118, 125, nb 1 i n.; M. Kłoda: *Problematyka międzyczasowa zmiany przepisów o przedawnieniu z 2018 r.*, Przegląd Prawa Handlowego (dalej: PPH) 2018, nr 8, s. 42–50; P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów Kodeksu cywilnego o przedawnieniu roszczeń*, Przegląd Sądowy 2018, nr 9, s. 7–19; D. Bierecki: *Nowe regulacje przedawnienia roszczeń*, Rejent 2018, nr 10, s. 9–24; J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia, jego terminy i skutki w projekcie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z 2015 r. i ustawie z dnia 13 IV 2018 r.*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2018, z. 3, s. 559–628; J. Pisuliński: *Mała reforma przepisów o przedawnieniu* (w:) *Ius Est Ars Boni Et Aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, pod red. A. Dańko-Roesler, M. Leśniaka, M. Skorego, B. Sołtysa, Warszawa 2018, s. 905–913; M. Krajewski: *Zmiany regulacji przedawnienia roszczeń*, PPH 2018, nr 12, s. 12–21; P. Sobolewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 117, 117¹, 118, 125, uw. 1 i n.; W.J. Kocot: *Zmiana regulacji przedawnienia roszczeń w kodeksie cywilnym*, Państwo i Prawo (dalej: PiP) 2019, z. 3, s. 124–142.

czy nie uległo ono przedawnieniu³. Po drugie, ogólna regulacja instytucji przedawnienia (art. 117–125 k.c.⁴) rzadko ulegała zmianom. Od ostatniej reformy tych przepisów upłynęło już ponad ćwierć wieku⁵. Po trzecie, nie bez znaczenia jest również sama treść nowelizacji. Od dekad toczą się spory⁶ o to, czy *de lege ferenda* upływ terminu przedawnienia powinien być uwzględniany przez sąd z urzędu (jak na gruncie art. 117 § 3 k.c., uchylonego w 1990 r.), czy też na zarzut (jak w brzmieniu obecnym art. 117 § 2 k.c.)⁷. Jest więc to temat wyjątkowo żywy. Znowelizowana regulacja przedawnienia wprowadza model rozdzielony. W ramach obrotu powszechnego oraz profesjonalnego utrzymano rozwiązanie, zgodnie z którym przedawnienie należy uwzględnić wyłącznie na zarzut (art. 117 § 2 k.c.)⁸. Z kolei w obrocie konsumenckim upływ terminu przedawnienia jest uwzględniany przez sąd z urzędu (art. 117 § 2¹ k.c.). Po czwarte, w literaturze zauważona została tendencja europejskich prawodawstw do stopniowego skracania terminów przedawnienia⁹. Dlatego od pewnego czasu postulowano skrócenie podstawowego dziesięcioletniego terminu przedawnienia (art. 118 k.c. w brzmieniu sprzed 13 kwietnia 2018 r.)¹⁰. Zabieg ten miałby wzmocnić funkcję publiczną (czyli polegającą na zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu)¹¹ oraz funkcję mobilizującą przedawnienia (czyli polegającą na stymulacji wierzyciela do dochodzenia roszczenia)¹². W od-

³ Obecnie, z uwagi na brzmienie art. 187 § 1 pkt 1¹ k.p.c. (ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1360; dalej: k.p.c.), jest on zmuszony do przeanalizowania tego aspektu sprawy.

⁴ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1025); dalej: k.c.

⁵ Ostatnia zmiana (znacząca, ale też i jedyna) została dokonana ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy — Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321), zwana jako „I etap reformy polskiego prawa cywilnego”; A. Brzozowski: *Nowa regulacja przedawnienia w prawie cywilnym*, PiP 1992, z. 3, s. 21 i n.

⁶ Np. J. Gwiazdomorski: *Podstawowe problemy przedawnienia*, Nowe Prawo (dalej: NP) 1955, nr 1, s. 16–19; J. Gwiazdomorski: *Przedawnienie czy zarzut przedawnienia?*, NP 1955, nr 4, s. 44 i n.; A. Wolter, Z. Policzekiewicz-Zawadzka: *Przedawnienie roszczeń według kodeksu cywilnego*, PiP 1956, z. 3, s. 379 i n.; A. Szpunar: *Z problematyki przedawnienia roszczeń majątkowych*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny (dalej: RPEiS) 1974, z. 3, s. 284–285.

⁷ W rozporządzeniu Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 r. — Kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598; dalej: k.z.) przedawnienie uwzględniano na zarzut (art. 273 § 1 i 2 k.z.). Następnie, regulacja dotycząca przedawnienia roszczeń w 1950 r. została przeniesiona do ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. — Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz. U. Nr 34, poz. 312; dalej: p.o.p.c.), jednak w dalszym ciągu utrzymano zarzut przedawnienia. Dopiero w obecnym kodeksie cywilnym (w brzmieniu pierwotnym) upływ terminu przedawnienia uwzględniano z urzędu (art. 117 § 3 zd. 1 k.c. w pierwotnym brzmieniu). Ponadto, w obrocie społecznym (w stosunkach między jednostkami gospodarki uspołecznionej) skutkiem upływu terminu przedawnienia było wygaśnięcie roszczenia (art. 117 § 2 zd. 1 k.c. z 1964 r.). W ramach I etapu reformy polskiego prawa cywilnego z 1990 r. nastąpił powrót do uwzględniania przedawnienia wyłącznie na zarzut (zob. przyp. 5).

⁸ Ostatnio tego typu różnicowanie odnosiło się do obrotu powszechnego oraz obrotu uspołecznionego (prekluzja arbitrażowa) — przyp. 7.

⁹ Ewidentnym przykładem jest nowela § 195 niem. k.c w 2001 r., gdzie skrócono termin przedawnienia z lat 30 do lat 3; T. Pałdyna: *Ratio legis przedawnienia*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2006, z. 6, s. 152, przyp. 65; J. Kuźmicka-Sulikowska: *Idea przedawnienia i jej realizacja w polskim kodeksie cywilnym*, Wrocław 2015, s. 85; W.J. Kocot: *Zmiana regulacji...*, *op. cit.*, s. 127–132.

¹⁰ Zamiast wielu J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia...*, *op. cit.*, s. 598–599.

¹¹ T. Pałdyna: *Ratio legis...*, *op. cit.*, s. 144–145.

¹² B. Kordasiewicz (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2008, s. 576; uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., prace Sejmu VIII kadencji, druk 2216, s. 3–4.

powiedzi na głoszone postulaty ustawą z dnia 13 kwietnia 2018 r. skrócono tzw. podstawowy termin przedawnienia z 10 lat na 6 lat. Opisana zmiana pociąga za sobą daleko idące konsekwencje o charakterze ekonomicznym. Krótszy okres przedawnienia będzie zachęcał pożyczkodawców do ostrożniejszej oceny ryzyka, co ma znaczenie w związku ze zmianą modeli biznesowych zakładających rozszerzenie kredytu pod postacią kart kredytowych, chwilówek czy zakupów ratalnych¹³. Ponadto, zmieniony został sposób liczenia dwuletnich lub dłuższych terminów przedawnienia. Zgodnie z brzmieniem art. 118 zd. 2 k.c. koniec wspomnianych terminów wypada na ostatni dzień roku kalendarzowego. Reguła ta znacząco ułatwia ocenę sposobu liczenia biegu przedawnienia oraz jednocześnie zapewnia przejrzystość i pewność prawną. Stanowi *novum* na gruncie polskiego modelu przedawnienia. Przypomina ona niektóre zagraniczne rozwiązania, na przykład zgodnie z § 199 ust. 1 niemieckiego k.c. bieg zwykłego terminu przedawnienia rozpoczyna się, jeśli nie postanowiono inaczej, z końcem roku, w którym 1) roszczenie powstało oraz 2) wierzyciel dowiedział się o okolicznościach uzasadniających roszczenie i o osobie dłużnika lub nie wykazując się rażącym niedbalstwem, powinien był się dowiedzieć. W polskim kodeksie cywilnym brak jest analogicznej regulacji, przez co konieczne jest oparcie się na niejednoznacznej regule z art. 120 § 1 k.c. (model obiektywny początku biegu terminu przedawnienia)¹⁴.

Zakresem tego artykułu nie jest w zasadzie objęta problematyka intertemporalna¹⁵ oraz procesowa¹⁶. Uwagi będą odnosić się do tych zagadnień jedynie wyjątkowo. Na początku pracy opisano funkcje nowej regulacji przedawnienia oraz dokonano analizy zagadnień konstrukcyjnych. Następnie przedstawiono interpretację pojęcia konsumenta na tle art. 117 § 2¹ i art. 117¹ k.c. Dalej przedstawiono problematykę zrzeczenia się korzystania z przedawnienia przez konsumenta. Na końcu zbadano stosunek nowej regulacji konsumenckiego przedawnienia do przepisów szczególnych.

2. FUNKCJE NOWEJ REGULACJI PRZEDAWNIENTA

W literaturze brak jednoznacznych podziałów funkcji przedawnienia. Za T. Pałdyną do funkcji przedawnienia zaliczyć należy funkcję porządkującą, stymu-

¹³ Zob. Analizę Forum Obywatelskiego Rozwoju (FOR) z dnia 12 lutego 2018 r. — R. Trzeciakowski, K. Wąsowska: *Skrócenie okresu przedawnienia roszczeń — słuszny kierunek, niedopracowanie rozwiązań*, <https://for.org.pl/pl/a/5745,analiza-1/2018-skracenie-okresu-przedawnienia-rozsczen-sluszny-kierunek-niedopracowane-rozwiazania> (dostęp: 24 kwietnia 2019 r.), s. 2–3.

¹⁴ Podobnie J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia...*, *op. cit.*, s. 604, przyp. 76.

¹⁵ W tym zakresie odsyłam do M. Kłoda: *Problematyka...*, *op. cit.*, s. 42–50; P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 16–18; J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia...*, *op. cit.*, s. 617–626; J. Pisuliński (w.): *Mała reforma...*, *op. cit.*, s. 911–912; M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 19–20; P. Sobolewski (w.): *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, uw. 8–13; W.J. Kocot: *Zmiana regulacji...*, *op. cit.*, s. 138–140.

¹⁶ P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 11–14; J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia...*, *op. cit.*, s. 574, 580–584; J. Pisuliński (w.): *Mała reforma...*, *op. cit.*, s. 910–911; M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 15.

lacyjną, ochronną i oczyszczającą¹⁷. Obecnie, po wejściu w życie ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., analiza funkcji przedawnienia musi być prowadzona dwutorowo. Z jednej strony — w zakresie obrotu powszechnego oraz profesjonalnego, a z drugiej strony — w zakresie obrotu konsumenckiego. W ramach tego ostatniego funkcja ochronna została podniesiona do rangi nadrzędnej wobec pozostałych funkcji. Widać to już w uzasadnieniu do ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r.¹⁸ Punktem wyjścia nowej regulacji jest ochrona dłużnika będącego konsumentem¹⁹. Sądzę jednak, że celem nowelizacji nie powinna być wyłącznie ochrona konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c., ale w ogóle ochrona słabszej strony stosunku cywilnoprawnego (o czym jeszcze będzie mowa). Stąd, co oczywiste, nowa regulacja konsumenckiego przedawnienia ma charakter *iuris cogentis*. Jak wskazuje M. Piotrowski, normy imperatywne mają na celu ochronę interesów jednej ze stron stosunku prawnego, w szczególności strony ekonomicznie słabszej (funkcja ochronna), a także stworzenie warunków do odpowiedniego funkcjonowania mechanizmów życia społecznego (funkcja organizatorska)²⁰. Względę te zachodzą w przypadku nowej regulacji konsumenckiego przedawnienia. Z kolei dotychczasowy dorobek literatury poświęconej funkcji przedawnienia pozostaje w pełni aktualny w stosunku do obrotu powszechnego oraz profesjonalnego. Można jedynie dodać, że skrócenie podstawowego terminu przedawnienia z 10 do 6 lat przemawia za podkreśleniem stymulacyjnej oraz oczyszczającej funkcji przedawnienia²¹.

Jeśli chodzi o ochronę konsumenta, to nowa regulacja stanowi odpowiedź na problem społeczny, jakim jest tzw. nękająca windykacja. Problem ten został już dostrzeżony w literaturze prawniczej²² oraz orzecznictwie²³. Definiuje się go jako działanie „nadmierne, nakierowane na zastraszanie dłużnika i wywierające silną presję psychiczną z emocjonalną przemocą”²⁴, „zmierzające do wywołania w dłużniku uzasadnionej obawy o mir domowy, realizowane w oparciu o zasadę, według której cel uświęca środki”²⁵ czy też „nękające, dręczące, naruszające spokój osoby”²⁶. Działalność firm windykacyjnych — najczęściej w formie funduszy inwestycyjnych, co z uwagi

¹⁷ T. Pałdyna: *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2009, s. 56–62.

¹⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., s. 3–5.

¹⁹ M. Mataczyński, M. Saczywko (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, nb 19.

²⁰ M. Piotrowski: *Normy prawne imperatywne i dyspozytywne*, Warszawa–Poznań 1990, s. 62–63.

²¹ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., s. 1; D. Bierecki: *Nowe regulacje...*, *op. cit.*, s. 10–11.

²² K. Mularski: „Nękająca windykacja” w perspektywie ochrony dóbr osobistych dłużnika, *Studia Prawa Prywatnego* 2015, nr 2, s. 25 i n.; A. Lutkiewicz-Rucińska: *Pytanie o wygaśnięcie roszczenia wskutek przedawnienia*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2016, nr 1, s. 55–56 oraz przywołana tam literatura.

²³ Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 czerwca 2011 r., VI I ACa 84/11, Legalis nr 363615; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 lutego 2013 r., I ACa 31/13, Legalis nr 999360; wyrok SA w Katowicach z dnia 16 stycznia 2014 r., I ACa 941/13, Legalis nr 776421; wyrok SA w Krakowie z dnia 14 listopada 2014 r., I ACa 1095/14, Legalis nr 1186644; wyrok SA w Szczecinie z dnia 21 kwietnia 2016 r., I ACa 1113/15, Legalis nr 1482650.

²⁴ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 lutego 2013 r., I ACa 31/13, Legalis nr 999360.

²⁵ Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 czerwca 2011 r., VI I ACa 84/11, Legalis nr 363615.

²⁶ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 lutego 2013 r., I ACa 31/13, Legalis nr 999360.

na nieobjęcie ich publicznym rejestrem stanowi dodatkową bolączkę dłużników — jest jedną z poważnych patologii obecnego systemu. Należy ją skutecznie zwalczać. Z jednej strony w orzecznictwie utrwalił się pogląd, który traktuje „nękającą windykację” jako naruszenie dóbr osobistych (art. 23, 24 k.c.), uzasadniające zasądzenie zadośćuczynienia (jeżeli było zawinione, zgodnie z art. 448 k.c.)²⁷. Nie jest to jednak środek, który skutecznie oddziaływałby prewencyjnie. Jeżeli konsument nie jest w stanie wnieść sprzeciwu lub zarzutów od nakazu zapłaty oraz podnieść zarzut przedawnienia, to tym bardziej nie będzie w stanie wystąpić z powództwem o zadośćuczynienie. Jak dowodzi A. Lutkiewicz-Rucińska, praktyka pokazuje, że jeżeli dłużnik podniesie zarzut przedawnienia, na skutek czego powództwo zostanie oddalone, to z jednej strony jest to czynnik demotywujący wierzyciela, ale z drugiej strony stwarza silną motywację do poszukiwań innych sposobów mających prowadzić do zaspokojenia przedawnionego roszczenia²⁸. Wprowadzone rozwiązanie jest o wiele skuteczniejszym środkiem służącym do zwalczania nękającej windykacji, ponieważ jest instrumentem zapewniającym (jak się wydaje) skuteczną prewencję. Nowa regulacja istotnie zawężyła pole możliwości do nadużyć ze strony windykatorów.

3. UWZGLĘDNIENIE UPŁYWU TERMINU PRZEDAWNIEŃ PRZEZ SĄD Z URZĘDU (ART. 117 § 2¹ K.C.)

Zgodnie z art. 117 § 2¹ k.c., po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Jak wiadomo, dawny podział na obrót powszechny oraz uspołeczniony został zastąpiony podziałem na obrót profesjonalny, powszechny i konsumencki. Z podanego przepisu wynika, że skutki upływu terminu przedawnienia roszczenia w stosunku do konsumenta są uwzględniane przez sąd z urzędu. Nie oznacza to, że zarzut przedawnienia w stosunkach konsumenckich został „zakazany”. Konsument w dalszym ciągu może z takiego zarzutu skorzystać. Nie stanowi on już jednak warunku *sine qua non* oddalenia przez sąd powództwa z powodu przedawnienia roszczenia, skoro jak już zauważono w literaturze, art. 117 § 2¹ k.c. stanowi *lex specialis* do art. 117 § 2 k.c.²⁹ Twierdzenie to wynika z rozróżnienia zarzutu w sensie materialnoprawnym oraz w sensie procesowym. Ten drugi oznacza zarzut skierowany przeciwko jakimukolwiek roszczeniu procesowemu i mogący polegać na zaprzeczeniu twierdzeń strony przeciwnej³⁰.

²⁷ Zob. orzecznictwo powołane w przyp. 23.

²⁸ A. Lutkiewicz-Rucińska: *Pytanie o wygaśnięcie...*, *op. cit.*, s. 61.

²⁹ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., s. 2, 3; M. Mataczyński, M. Saczywko (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, nb 15; P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 11; D. Bierecki: *Nowe regulacje...*, *op. cit.*, s. 13.

³⁰ Np. S. Grzybowski: *Prawo cywilne — zarys części ogólnej*, Warszawa 1974, s. 101.

Wspomniany art. 117 § 2¹ k.c. nie może być interpretowany w ten sposób, że upływ terminu przedawnienia w stosunkach konsumenckich będzie skutkować wygaśnięciem roszczenia. Nie oznacza on także zakazu dochodzenia roszczenia przed sądem. Takie wątpliwości pojawiają się po zestawieniu brzmienia nowej regulacji art. 117 § 2¹ k.c. („nie można się domagać zaspokojenia roszczenia”) z art. 273 § 2 k.z. oraz art. 117 § 3 k.c. z 1964 r., które wprost używały stwierdzenia, że sąd „uwzględnia upływ przedawnienia z urzędu”. Choć wizja wygaśnięcia roszczenia w stosunkach konsumenckich na skutek upływu terminu przedawnienia jest od strony konstrukcyjnej interesująca, to jednak zmiana ta ma charakter wyłącznie redakcyjny. Przemawiają za tym silne argumenty. Po pierwsze, skutkiem upływu terminu przedawnienia jest przekształcenie roszczenia zaskarżalnego w niezaskarżalne. To upływ terminu prekluzyjnego skutkuje wygaśnięciem roszczenia. Wyjątki od tej zasady powinny być wskazane przez ustawodawcę w sposób wyraźny³¹. Przykładowo, w art. 117 § 2 zd. 1 k.c. z 1964 r. zostało wprost przesądzone, że w ramach obrotu gospodarczego „roszczenie przedawnione wygasa”³². Jeżeli ustawodawca używa wyrażenia „termin przedawnienia”, należy przyjąć, że ma zamiar przyjęcia skutku w postaci „naturalizacji” zobowiązania. Po drugie, jest to zgodne z konwencją terminologiczną kodeksu cywilnego. Według art. 117 § 2 k.c., ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, „może uchylić się od jego zaspokojenia”³³, a w art. 117 § 2¹ mowa jest już o tym, że „nie można domagać się zaspokojenia”. To drugie sformułowanie nie oznacza formalnej niemożliwości sądowego dochodzenia roszczenia³⁴. Nowe brzmienie art. 117 § 2¹ k.c. nie modyfikuje zatem w ogóle materialnoprawnych skutków upływu terminu przedawnienia³⁵.

Należy zauważyć, że nowelizacja przesądziła jedną z teoretycznych dyskusji dotyczących przedawnienia. Przed wejściem w życie nowelizacji z dnia 13 kwietnia 2018 r. w literaturze spierano się o to, z jaką chwilą roszczenie zaskarżalne zamienia się w roszczenie niezaskarżalne. Formułowano dwa stanowiska: 1) z chwilą upływu terminu przedawnienia³⁶ albo 2) z chwilą skorzystania przez dłużnika z zarzutu przedawnienia³⁷ (dziś w stosunku do roszczeń skierowanych przeciwko konsumentom już trzeba by było powiedzieć, że chodzi o inny moment niż upływ

³¹ Na gruncie kodeksu cywilnego skutki te są wyraźnie odróżniane, inaczej na gruncie art. 114 p.o.p.c.; J. Gwiazdomorski: *Terminy zawite do dochodzenia roszczeń w kodeksie cywilnym*, RPEiS 1968, z. 3, s. 89.

³² Swoistym przykładem połączenia instytucji przedawnienia oraz prekluzji była tzw. prekluzja arbitrażowa, która scalała wspomniane instytucje w jedną; J. Ignatowicz (w:) *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, pod red. S. Grzybowskiego, Ossolineum 1985, s. 798.

³³ Podobnego sformułowania używał art. 106 p.o.p.c.

³⁴ Więcej na ten temat J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia...*, *op. cit.*, s. 574–576 wraz z przytoczoną literaturą.

³⁵ M. Mataczyński, M. Saczywko (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, nb 22.

³⁶ B. Kordasiewicz (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *op. cit.*, s. 563 oraz przytoczona tam literatura. Po wejściu w życie ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. tak też W.J. Kocot: *Zmiana regulacji...*, *op. cit.*, s. 133.

³⁷ T. Pałdyna: *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 30, 32–36, 240.

terminu przedawnienia, czyli oddalenie przez sąd powództwa³⁸). Przyjmuję, że po noweli możliwe jest jedynie do przyjęcia stanowisko pierwsze. Jak wynika z dosłownego brzmienia art. 117 § 2¹ k.c., po „upływie terminu przedawnienia” nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego konsumentowi. Gdyby ustawodawca wiązał przekształcenie się zobowiązania w zobowiązanie naturalne z innym momentem niż upływ terminu przedawnienia, wspomniana reguła zostałaby sformułowana odmiennie. Położono by nacisk na uwzględnienie przez sąd upływu terminu przedawnienia, a nie na sam fakt jego upływu³⁹. Ponadto, drugi pogląd oparty jest na założeniu, że do chwili skorzystania z zarzutu przedawnienia czy uwzględnienia przedawnienia przez sąd z urzędu, upływ terminu przedawnienia nie wpływa na strukturę zobowiązania. Jednakże, jeżeli według znowelizowanej regulacji sąd obowiązany jest uwzględnić w relacji konsumenckiej upływ terminu przedawnienia z urzędu, to oznacza, że z chwilą jego upływu doszło do zmiany zobowiązania (tj. przekształciło się ono w zobowiązanie naturalne⁴⁰). Wyrok w tym zakresie ma jedynie charakter deklaratoryjny, a nie konstytutywny. Co więcej, stanowisko drugie prowadziłoby do sytuacji z punktu widzenia konsumenta niekorzystnych, a tym samym do istotnego wypaczenia *ratio legis* nowelizacji. Na tym stanowisku nie przemawiałoby przeciwko dopuszczalności złożenia jednostronnego oświadczenia woli o potrąceniu (nawet przy założeniu, że nie jest spełniona przesłanka z art. 502 k.c.) po upływie terminu przedawnienia, ale jeszcze przed uwzględnieniem jego upływu przez sąd. Do chwili uwzględnienia upływu terminu przedawnienia przez sąd roszczenie jest zaskarżalne ze wszelkimi tego konsekwencjami. Z punktu widzenia dłużnika (będącego profesjonalistą) bardziej opłacalne byłoby nabycie wierzytelności składającej się z niezaskarżalnych roszczeń względem swojego wierzyciela (będącego konsumentem) celem dokonania potrącenia (art. 498 § 1 k.c.). W końcu, nie należy poprzez wykładnię prowadzić do różnicowania chwili, w której następuje niezaskarżalność roszczenia (np. na gruncie art. 117 § 2 k.c. przedawnienie następuje z chwilą skorzystania z zarzutu, a na podstawie art. 117 § 2¹ k.c. przedawnienie następuje z chwilą upływu jego biegu)⁴¹.

Następne istotne zagadnienie zawiera się w pytaniu, jak należy zakwalifikować konsumencką regulację przedawnienia. Nie jest jasne, czy powinna ona być uznana za regulację materialnoprawną, czy też za regulację procesową (publicz-

³⁸ Swoją drogą, nie jest jasne, jak na gruncie odrzucanego przeze mnie stanowiska należałoby kwalifikować moment, w którym roszczenie przekształca się w niezaskarżalne — czy jest to chwila, w której sąd powziął (i ewentualnie ujawnił) informację o upływie terminu przedawnienia, czy też chwila uprawomocnienia się wyroku oddalającego powództwo w całości lub części.

³⁹ Choć zdaniem P. Machnikowskiego nowelizacja nie rozstrzyga opisywanej wątpliwości, P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 10.

⁴⁰ Na temat zakresu pojęciowego roszczenia niezaskarżalnego a zobowiązania naturalnego I. Karasek-Wojciechowicz: *Roszczenie o wykonanie zobowiązania z umowy zgodnie z jego treścią*, Warszawa 2014, s. 102–103, 110–112.

⁴¹ Choć inaczej por. uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., s. 3.

noprawną). Aby rozwiązać tę wątpliwość, najpierw należy przytoczyć podstawowe założenia na temat natury ogólnej regulacji przedawnienia i zarzutu przedawnienia. Choć wiele względów przemawiałoby za publicznoprawną naturą regulacji (na wzór systemów anglosaskich), to powszechnie w literaturze przyjmuje się pogląd o materialnoprawnej naturze przedawnienia⁴². Nie tak jasno rysowała się już natura zarzutu przedawnienia. Wprawdzie rozbieżności powstały na gruncie zrzeczenia się zarzutu przedawnienia, zaznaczam jednak, że rozbieżności w skutkach, w przypadku skorzystania z zarzutu przedawnienia bądź jego zrzeczenia się, nie negują możliwości poszukiwania jego natury ogólnej. Dominujące stanowisko opowiada się za złożonym charakterem zarzutu (materialno-procesowym)⁴³. Z jednej strony, zarzut staje się skuteczny z chwilą doręczenia oświadczenia wierzycielowi (zgodnie z teorią doręczenia, art. 61 § 1 k.c.), może być też podniesiony poza postępowaniem cywilnym (czynność materialnoprawna), z drugiej strony może zostać objęty prekluzją dowodową przewidzianą w procedurze cywilnej (np. art. 344 § 2, art. 493 § 1, art. 503 § 1 k.p.c.⁴⁴ — czynność formalnoprawna)⁴⁵. Natomiast sposób uwzględnienia upływu przedawnienia, określony w art. 117 § 2¹ oraz art. 117¹ k.c., ma naturę procesową (publicznoprawną)⁴⁶. Adresatem normy, zrekonstruowanej na ich podstawie, jest sąd. Znowelizowane przepisy dotyczące sposobu uwzględnienia upływu przedawnienia z urzędu mają praktyczne znaczenie wyłącznie w odniesieniu do postępowania cywilnego. Będzie o tym jeszcze mowa, ale można już stwierdzić, że dłużnik nie posiada kompetencji do zrzeczenia się prawa korzystania z przedawnienia. Z drugiej strony, dłużnik będący konsumentem ma materialnoprawne prawo odmowy spełnienia świadczenia po upływie terminu przedawnienia. Prawo to wynika z istoty sankcji przedawnienia, która niweluje zaskarżalność roszczenia. Dlatego skutkiem uwzględnienia przez sąd przedawnienia będzie oddalenie powództwa, a nie jego odrzucenie (art. 199 k.p.c.). Z tych powodów należy przyjąć złożoną naturę opisywanej regulacji (materialno-procesową).

⁴² A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk (w:) *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 347; W.J. Kocot: *Zmiana regulacji...*, *op. cit.*, s. 133.

⁴³ Zob. np. P. Sobolewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 117, uw. IV oraz przytoczone tam orzecznictwo.

⁴⁴ Art. 381 k.p.c. nie neguje możliwości powoływania się na zarzut przedawnienia w postępowaniu apelacyjnym; T. Ereciński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, *Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, LEX 2016, art. 381, uw. 11; wyrok SN z dnia 19 sierpnia 2004 r., V CK 38/04, Legalis nr 141266.

⁴⁵ Jest sporne, czy zarzuty materialnoprawne, jak zarzut przedawnienia czy potracenia, są objęte prekluzją procesową; już w nowszej literaturze odpowiada się na to pytanie negatywnie; tak np. A. Marciniak (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, *Komentarz. Art. 367–729*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Legalis 2016, art. 493, uw. 5. Sam zarzut przedawnienia nie powinien być objęty taką prekluzją, ale wnioski dowodowe mające na celu wykazanie faktu przedawnienia roszczenia już tak.

⁴⁶ Choć w uzasadnieniu do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. norma ta została zakwalifikowana jako materialnoprawna, s. 4.

4. POJĘCIE KONSUMENTA W ART. 117 § 2¹ K.C.

Pełne zrekonstruowanie pojęcia konsumenta nie jest proste. Zagadnienie to było już wielokrotnie analizowane w judykaturze i literaturze⁴⁷. Nie ma potrzeby przedstawiać tego, co jest już dla wszystkich jasne. Aby jednak biegle operować w dalszej części pewnymi pojęciami, nawiążę do podstawowych kryteriów normatywnych. Definicja konsumenta pojawiła się w kodeksie cywilnym w 2003 r.⁴⁸ Pochodzi ona z prawa unijnego, ale implementowano ją z zamysłem jak najszerzego zastosowania. Pojęcie konsumenta jest uniwersalne i ma znaczenie dla całego systemu prawa prywatnego. Według art. 22¹ k.c. konsumentem jest osoba fizyczna dokonująca z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową⁴⁹. Jak słusznie zauważono w literaturze, chodzi o relacje przedsiębiorcy i konsument, dlatego niezasadnie czasem w literaturze (polskiej lub zagranicznej) wyróżnia się stosunki międzykonsumenckie⁵⁰. Ponieważ wskazana definicja znajduje zakorzenienie w prawie UE⁵¹, należy pamiętać, że jej wykładnia musi zostać w zgodzie z nim przeprowadzona (tzw. wykładnia zorientowana na prawo unijne). Pojęcie konsumenta zostało ujęte w sposób wąski, obejmuje swoim zastosowaniem wyłącznie osoby fizyczne (art. 8 k.c.)⁵². Przez czynność prawną w rozumieniu art. 22¹ k.c. rozumie się zarówno czynność jednostronną, jak i dwustronną⁵³. W przypadku pierwszej kategorii chodzi zarówno o sytuację, w której przedsiębiorca składa oświadczenie konsumentowi (np. przedsiębiorca jako odbiorca przekazu, art. 921² k.c.⁵⁴), jak i gdy konsument składa

⁴⁷ P. Mikłaszewicz, J. Dybiński, A. Jakubowski, A. Orzeł-Jakubowska (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 22¹, uw. 1 i n. oraz przytoczona tam literatura.

⁴⁸ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy — Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 49, poz. 408).

⁴⁹ Brzmienie przytoczonej definicji jest tożsame z brzmieniem definicji zawartej w § 13 niem. k.c., przez co możliwe jest czerpanie z dorobku literatury niemieckiej.

⁵⁰ Zob. np. F. Zoll: *Rękopis. Odpowiedzialność sprzedawcy*, Warszawa 2018, s. 57, przyp. 209.

⁵¹ Pojęcie „konsument” pojawia się zarówno na gruncie prawa pierwotnego, jak i wtórnego UE. W zakresie tego drugiego definicja konsumenta jest tworzona na cele konkretnego aktu normatywnego, np. art. 2 ust. 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/44/WE z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji (Dz. Urz. UE L 171, s. 12 ze zm.), art. 2 pkt 1 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów (Dz. Urz. UE L 304, s. 64 ze zm.); P. Mikłaszewicz, J. Dybiński, A. Jakubowski, A. Orzeł-Jakubowska (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, uw. 7–10.

⁵² Szersze ujęcie przewidywał art. 384 § 3 k.c.: „za konsumenta uważa się osobę, która zawiera umowę z przedsiębiorcą w celu bezpośrednio nie związanym z działalnością gospodarczą”. W literaturze toczą się spory, czy tak wąskie ujęcie definicji konsumenta w art. 22¹ k.c. jest rozwiązaniem słusznym; krytycznie na ten temat W. Katner, J. Pisuliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań — część szczegółowa*, pod red. J. Rajskiego, Warszawa 2011, s. 17–18.

⁵³ R. Strugała (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Legalis 2017, art. 22¹, uw. 8.

⁵⁴ Zgodnie z dominującym poglądem przyjęcie przekazu (akcept) jest jednostronną czynnością prawną zobowiązującą. Na odmiennym stanowisku stoi K. Zawada, klasyfikując przyjęcie przekazu przez pryzmat teorii umownej, K. Zawada (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018, art. 921², nb 4.

oświadczenie przedsiębiorcy (np. odstąpienie od umowy na podstawie art. 491 § 1 k.c.)⁵⁵. Dla oceny charakteru stosunku cywilnoprawnego relewantny jest wyłącznie moment dokonania czynności prawnej (np. art. 61, art. 70 k.c., art. 30 ust. 2 ustawy o prawach konsumenta⁵⁶)⁵⁷. Następnie przekształcenia podmiotowe, i to zarówno po stronie profesjonalisty, jak i przedsiębiorcy, nie mają wpływu na ocenę stosunku cywilnoprawnego⁵⁸. Zmiany te nie wpływają również na uprawnienia wynikające z ukształtowanego już stosunku⁵⁹. Dla dalszej analizy należy zapamiętać, że zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, jeżeli źródłem stosunku cywilnoprawnego nie jest czynność prawna, nie może zostać on zakwalifikowany jako konsumencki⁶⁰. Z brzmienia art. 22¹ k.c. wynika, że jeżeli związek czynności prawnej osoby fizycznej z jej działalnością gospodarczą lub zawodową ma jedynie charakter pośredni, to należy zaklasyfikować wynikający z tej czynności stosunek jako konsumencki. Podobnie należy podejść do umów o podwójnym (mieszanym) celu i zaklasyfikować je do relacji konsumenckich⁶¹. Należy przyjąć, że art. 22¹ k.c. dokonuje kwalifikacji podmiotu, nie strony stosunku cywilnoprawnego⁶². Jeżeli po jednej stronie występuje zarówno przedsiębiorca, jak i konsument (np. gdy wspólnie zaciągnęli zobowiązanie solidarne, art. 369 k.c.), to reżim należy odnieść osobno do każdego z tych podmiotów.

Można się zastanawiać, czy przedstawioną definicję konsumenta da się w sposób mechaniczny przenieść na grunt przedawnienia konsumenckiego. *Prima facie* nie ma powodów do odmiennej wykładni niż dotychczas wypracowana. W szczególności sama ustawa nie daje ku temu żadnych podstaw. Należy zwrócić jednak uwagę na cel regulacji przedawnienia. Przedstawiony obraz konsumenta wynikający z art. 22¹ k.c. w pewnych wypadkach nie będzie spełniać swoich funkcji. Z czasem spowoduje to dodatkowe problemy interpretacyjne na gruncie regulacji konsumenckiego przedawnienia, a także niezasadną marginalizację jej zastosowania. Z tych względów można się zastanowić, czy konsument w rozumieniu

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (t.j.: Dz. U. z 2017 r. poz. 683); dalej: u.p.k.

⁵⁷ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 9 lutego 2012 r., V ACa 96/12, Legalis nr 503312.

⁵⁸ T. Pałdyna: *Przedawnienie...*, *op. cit.*, s. 112; M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 14.

⁵⁹ I tak np. jeżeli konsument (cedent) przeleje wierzytelność na przedsiębiorcę (cesjonariusza), przysługującą mu w stosunku do innego przedsiębiorcy (dłużnika), to stosunek cywilnoprawny, z którego wynika wierzytelność, nie zmieni swojego charakteru. Cesjonariusz — choć sam jest przedsiębiorcą — będzie mógł korzystać z uprawnień wynikających z norm konsumenckich. Reguła ta ma też zastosowanie, jeśli przedsiębiorca (cedent) przeleje na rzecz konsumenta (cesjonariusza) wierzytelność, w której dłużnikiem jest konsument (*debitor cessus*). Z tą różnicą, że cesjonariusz będzie obciążony obowiązkami w stosunku do konsumenta (dłużnika). Otwarte pozostaje tylko pytanie, czy po przekształceniu podmiotowym w stosunku cywilnoprawnym mogą powstać uprawnienia typowe dla konsumenta lub przedsiębiorcy, podczas gdy w ich miejsce weszły podmioty niemające takiego charakteru.

⁶⁰ Uchwała (7) z dnia 17 listopada 2011 r., III CZP 5/11, Legalis nr 381501; uchwała z dnia 9 września 2015 r., III SZP 2/15, Legalis nr 1327341.

⁶¹ Przemawia za tym brzmienie motywu 17 dyrektywy 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r.; tak też M. Rządowski: *Pojęcie konsumenta a umowy mieszane użytku w prawie polskim*, Monitor Prawniczy 2016, nr 17, s. 928–929; R. Strugała (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 22¹, uw. 10; F. Zoll: *Rękojmia...*, *op. cit.*, s. 57–61.

⁶² O tym rozróżnieniu A. Klein: *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 2005, s. 34–36.

art. 117 § 2¹ k.c. powinien być interpretowany inaczej niż w art. 22¹ k.c.⁶³ Przeciwno tej tezie stoi fakt, że wprowadzając pojęcie konsumenta do kodeksu cywilnego, intencją ustawodawcy było sformułowanie ogólnej definicji, mającej znaczenie dla całego prawa cywilnego⁶⁴. Argument ten nie powinien być decydujący⁶⁵. Po pierwsze, kodeks cywilny używa już pojęcia „konsument” w innym znaczeniu niż w przyjętym w art. 22¹ k.c., na przykład art. 449¹ § 3 k.c.⁶⁶, art. 546¹ § 1 k.c. Po drugie, w uzasadnieniu do nowelizacji podkreślono, że celem jest ochrona konsumenta — z naciskiem na słabszą stronę stosunku⁶⁷. Po trzecie, za szeroką wykładnią konsumenta przemawiają argumenty natury funkcjonalnej (do czego przejdę jeszcze w tym punkcie)⁶⁸. Należy zauważyć, że rozszerzająca wykładnia pojęcia konsumenta nie spowoduje sprzeczności z prawem Unii Europejskiej. Wprowadzone w art. 117 § 2¹ i art. 117¹ k.c. pojęcie konsumenta nie znajduje bezpośredniego oparcia ani w pierwotnym, ani wtórnym akcie prawa UE.

Następnie należy odpowiedzieć na pytanie, na czym miałyby polegać proponowana wykładnia rozszerzająca. Związanie pojęcia konsumenta wyłącznie z osobą fizyczną jako podmiotem w stosunku cywilnoprawnym, w którym po drugiej stronie występuje przedsiębiorca, jest konieczne. Przesłanki te stanowią istotę (naturę) stosunku konsumenckiego. Aby jednak zrealizować cele ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., należy przyjąć, że niezasadne jest wiązanie pozycji przedsiębiorcy i konsumenta wyłącznie z dokonaniem czynności prawnej. Zawężenie zakresu zastosowania instytucji konsumenckiego przedawnienia do stosunków wynikających wyłącznie z czynności prawnej nie ma sensu. Mogłoby ono prowadzić do zniwe-

⁶³ Problem ten został zauważony w literaturze; M. Kłoda: *Problematyka...*, *op. cit.*, s. 44; P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 12–13.

⁶⁴ M. Pazdan (w.): *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 1111.

⁶⁵ Odmienne M. Mataczyński, M. Saczywko (w.): *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, nb 18.

⁶⁶ W literaturze wskazuje się na niefortunność użytego pojęcia, a nawet na niebezpieczeństwo interpretacji tego pojęcia w zgodzie z art. 22¹ k.c.; Z. Banaszczyk (w.): *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018, art. 449¹, nb 20–22; M. Jagielska (w.): *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018, s. 976–977; F. Zoll: *Rękojmia...*, *op. cit.*, s. 194.

⁶⁷ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., s. 3–5.

⁶⁸ W literaturze możemy spotkać podobne przypadki szerokiego interpretowania pojęć cywilnoprawnych. Tytułem przykładu, ustawą z dnia 14 kwietnia 2016 r. o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości zasobu własności rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. poz. 585), która zmieniła m.in. ustawę z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1405; dalej: u.k.u.r.), wprowadzone zostały ograniczenia w nabywaniu nieruchomości rolnych, zarówno *inter vivos*, jak i *mortis causa* (m.in. art. 2a, 2b, 4, 4a u.k.u.r.). Z katalogu obostrzeń wyłączono nabycie na podstawie dziedziczenia oraz zapisu windykacyjnego (art. 2 ust. 4 pkt 2 u.k.u.r.) oraz wyłączone zostało prawo nabycia w przypadku dziedziczenia ustawowego (art. 4 ust. 4 pkt 2 lit. c u.k.u.r.). Jednakże w trakcie procesu spadkobrania dochodzi do nabycia zarówno na podstawie dziedziczenia, jak i zgodnie z dominującym poglądem na podstawie dokonanego działu spadku (o rozporządzającym charakterze umowy o dział spadku J. Biernat: *Umowa o dział spadku*, Warszawa 2007, s. 62–64). Celem uniknięcia niespójności wyłączeń z art. 2 ust. 4 pkt 2, art. 4 ust. 4 pkt 2 lit. c u.k.u.r., Z. Truszkiewicz proponuje szeroką wykładnię pojęcia „dziedziczenie”, które obejmuje nabycie na podstawie sukcesji uniwersalnej, jak i na podstawie działu spadku; Z. Truszkiewicz: *Dziedziczenie i dział spadku po nowelizacji z 2016 r. ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego*, Rejent 2018, nr 1, s. 16.

czenia jej funkcji. Przyjmuję, że osoba fizyczna może stać się konsumentem w rozumieniu art. 117 § 2¹ k.c. w sposób pierwotny (*ab initio*), jak i w sposób następczy (np. poprzez wstąpienie do stosunku cywilnoprawnego)⁶⁹.

Alternatywą dla powyżej przedstawionej wykładni jest rozszerzająca interpretacja pojęcia „czynność prawna” użytego w art. 117 § 2¹ w zw. z art. 22¹ k.c. Stanowisko takie zaproponował P. Machnikowski. Autor ten interpretuje pojęcie konsumenta tak, jak zdefiniowano je w art. 22¹ k.c.⁷⁰, ale jednocześnie postuluje, aby stosować przepis rozszerzająco, tj. do roszczeń powstałych w związku z nieważną czynnością prawną oraz przypadków powstałych w wyniku nieudanego kontraktowania⁷¹. Myśl tę można poprowadzić dalej. Dla zakwalifikowania stosunku jako konsumenckiego wystarczające jest, aby jego powiązanie z czynnością prawną było pośrednie. Dlatego wszelkie stosunki, które nie wynikają z czynności prawnej, ale są powiązane z czynnością prawną (np. roszczenie odszkodowawcze *ex contractu*, z tytułu zapłaty kary umownej), kwalifikować należy jako konsumenckie. Podobnie, jeżeli niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania stanowi jednocześnie delikt prawa cywilnego (art. 443 k.c.), to również stosunek odszkodowawczy *ex delicto* należałoby zakwalifikować jako konsumencki⁷². Za P. Machnikowskim należałoby stwierdzić, że pojęcie czynności prawnej wyinterpretowanej z art. 117 § 2¹ w zw. z art. 22¹ k.c. obejmuje także nieważną lub bezskuteczną czynność prawną. W konsekwencji, do roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 lub 410 § 1 i 2 k.c.) należałoby zastosować normę z art. 117 § 2¹ k.c. Warto wskazać, że podobną propozycję wykładni przedstawił J. Pisuliński, który opowiedział się za zastosowaniem art. 117 § 2¹ k.c. do wszelkich roszczeń przysługujących przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi — w tym też pozaumownych (tj. wynikających z bezpodstawnego wzbogacenia i deliktu)⁷³.

Mimo że wykładnia przedstawiona przez P. Machnikowskiego oraz J. Pisulińskiego jest bardzo przekonująca, to uważam, że stanowi ona jedynie półśrodek. Należy zamiast tego interpretować pojęcie konsumenta z pominięciem kryterium powiązania przedsiębiorcy i konsumenta poprzez czynność prawną. Na pozór, z tak przyjętym stanowiskiem łączą się liczne niebezpieczeństwa. Możliwym zarzutem

⁶⁹ Na marginesie warto wskazać, że powiązanie statusu konsumenta poprzez czynność prawną wywoływało jak dotąd wiele wątpliwości. Jak dowodzi M. Krajewski, za kontrowersyjne uznaje się, co stanowi źródło roszczenia regresowego nietypowego występującego w ubezpieczeniach OC, opartego na art. 43 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 473). Zgodnie z jednym poglądem za źródło należy uznać umowę ubezpieczenia, a zgodnie z drugim — należy uznać przepis ustawy; M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 14.

⁷⁰ P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 12–13. O problemach związanych z pojęciem konsumenta na gruncie art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. M. Kłoda: *Problematyka...*, *op. cit.*, s. 44.

⁷¹ Pogląd ten jest możliwy tylko, gdy uznamy nieważną czynność prawną za czynność istniejącą. Co do kontrowersji, czy nieważna czynność prawna jest czynnością prawną istniejącą, J. Preussner-Zamorska: *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983, s. 104–129.

⁷² Choć bez szerszego uzasadnienia stanowiska; zob. J. Pisuliński (w:) *Mała reforma...*, *op. cit.*, s. 908, przyp. 11.

⁷³ *Ibidem*, s. 908.

wobec przedstawionej koncepcji jest zbyt szeroki zakres jej zastosowania, zwłaszcza gdy chodzi o odpowiedzialność deliktową. Konieczne jest więc wyznaczenie „linii brzegowych” dla szerokiego rozumienia konsumenta. Decydującym kryterium limitującym jest związek przedsiębiorcy z jego działalnością gospodarczą lub zawodową. Przesłanka ta w znaczący sposób zawęży pole zastosowania definicji konsumenta. Tym bardziej że wspomniany przepis reguluje wyłącznie roszczenia profesjonalisty w stosunku do konsumenta (co dodatkowo zawęży jego zakres zastosowania). Dlatego nie każdy przypadek odpowiedzialności deliktowej osoby fizycznej wobec przedsiębiorcy będzie wymagał zastosowania art. 117 § 2¹ k.c. Dopiero gdy szkoda została wyrządzona w ramach działalności gospodarczej lub zawodowej przedsiębiorcy, sąd będzie zobowiązany uwzględnić wpływ przedawnienia z urzędu. Nie można zapominać, że ochrona konsumenta według przepisów o odpowiedzialności deliktowej nie jest żadnym *novum*. Przedstawiona koncepcja jest spójna z regulacją odpowiedzialności za produkt niebezpieczny (art. 449¹ i n. k.c.), która nie jest regulacją czysto konsumencką (*verba legis* „komukolwiek”, art. 449¹ § 1 k.c.), ale zrelatywizowaną do ochrony konsumenta⁷⁴. W tym sensie szerokie rozumienie konsumenta może uzupełniać się z ochroną nabywcy w ramach odpowiedzialności za produkt niebezpieczny⁷⁵.

Za rozszerzającą wykładnią przemawiają względy funkcjonalne. Wprowadzone regulacje mają jasno określony cel społeczno-gospodarczy. Powinny one zapobiegać nadużywaniu nieświadomości prawnej konsumentów. Jak już wskazano, nowelizacja stanowi reakcję na zjawisko nękającej windykacji. Jej efektywność mogłaby jednak zostać osłabiona poprzez zastosowanie zbiegu z art. 443 k.c. Największym niebezpieczeństwem postępowań związanych z wydaniem nakazu zapłaty są skutki braku reakcji w odpowiednim czasie (art. 494 § 2, art. 504 § 2, art. 505²⁸ k.p.c.). Częściowo skutkom tym ma zapobiec przedawnienie konsumenckie, które pozwoli nie zasądzić przedawnionego roszczenia w postępowaniu nakazowym lub upominawczym (poprzez oddalenie powództwa po wyznaczeniu rozprawy, art. 484¹ § 3, art. 497¹ § 2 k.p.c., lub przekazanie do sądu właściwości ogólnej i wyznaczeniu rozprawy, art. 497¹ § 2 w zw. z art. 505³³ k.p.c.). Jeżeli pozwany jest konsumentem, a roszczenie uległo przedawnieniu, sąd ma obowiązek oddalić powództwo, chyba że zachodzą okoliczności wymienione w art. 117¹ k.c. W przypadku elektronicznego postępowania upominawczego, dodatkową barierą jest możliwość złożenia pozwu, jeżeli dochodzone roszczenia stały się wymagalne w okresie trzech lat przed dniem wniesienia pozwu (art. 505^{29a} k.p.c.). Przepisy te powinny więc zniechęcać do występowania z pozwem o zasądzenie świadczenia wynikającego z umów kredytowych,

⁷⁴ R. Sikorski, P. Ruchała (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016, art. 449¹, nb 24–27.

⁷⁵ Należy pamiętać, że roszczenia z tytułu odpowiedzialności za produkt niebezpieczny przysługują uprawnionemu względem przedsiębiorcy, natomiast nowa regulacja przedawnienia konsumenckiego odnosi się do roszczeń przedsiębiorcy względem konsumenta. Nie oznacza to sprzeczności pomiędzy tymi regulacjami.

które zostały wykonane przed wieloma laty albo nawet nigdy nie doszły do skutku. Co więcej, w literaturze i judykaturze próby ominięcia skutków wywołanych w razie przedawnienia roszczenia są też wyszukiwane i tamowane. I tak, zgodnie z dominującym stanowiskiem odmawia się możliwości odstąpienia od umowy, jeżeli dotyczy to zobowiązania naturalnego⁷⁶. Tym sposobem windyktor nie uzyska zaskarżalnego roszczenia o spełnienie świadczenia (np. art. 494 § 1, art. 394 § 2, art. 395 § 2 k.c.). *Nota bene* można postawić pytanie, czy terminy przedawnienia mają wpływ na zaskarżalność roszczeń wynikających z umów pożyczki zawartych na czas nieoznaczony. Zagadnienie to wymaga jednak odrębnego opracowania. Jak wspomniano wyżej, status konsumenta, który jest łączony z czynnością prawną, powinien też rozciągać się na roszczenia odszkodowawcze *ex contractu* (art. 471 k.c.). Roszczenie to nie wynika ściśle z czynności prawnej (choć może, bo świadczenie może polegać na dokonaniu czynności prawnej lub faktycznej⁷⁷), lecz bezpośrednio łączy się z czynnością prawną dokonaną z przedsiębiorcą. Problem pojawia się w przypadku wystąpienia przez windyktora z pozwem o zapłatę, opierając się na podstawie deliktowej. Na mocy art. 443 k.c., jeżeli dochodzi do zbiegu norm odszkodowania *ex contractu* i *ex delicto*, wierzyciel może wybrać podstawę dochodzonego odszkodowania. Zachowanie powodujące naruszenie zobowiązania może stanowić jednocześnie delikt, jeżeli uderzyło w powszechnie akceptowane i uznane za potrzebne wartości⁷⁸. Innymi słowy zachowanie spełnia przesłanki deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej, w szczególności z art. 415 k.c. Jak doświadczenie życiowe uczy, wskazana klauzula generalna jest przedmiotem wielu nadużyć⁷⁹. Można wyobrazić sobie lichą argumentację opartą na art. 443 w zw. z art. 415 k.c., na przykład powołując się na zasadę *neminem laedere* czy zasadę bezwzględnej odpowiedzialności za winę umyślną⁸⁰. Aby wykluczyć tego typu sytuacje, ustawodawca określił odpowiednie ograniczenia procesowe, które muszą być wzięte pod uwagę przez sąd przy wydawaniu nakazu zapłaty. Dlatego opisane podstawy odpowiedzialności oparte na art. 415 k.c. co do zasady będą niewystarczające do wydania nakazu zapłaty (art. 486, 498 § 2, art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c.). W przypadku złożenia powództwa opierającego się na wątpliwej odpowiedzialności deliktowej za rażące naruszenie zobowiązania, w zasadzie, sąd powinien wyznaczyć rozprawę (w przypadku elektronicznego postępowania upominawczego — najpierw przekazać spra-

⁷⁶ Np. A. Zbiegień-Turzańska (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 394, uw. 20 oraz przytoczona tam literatura; wyrok SA w Warszawie z dnia 10 marca 2015 r., VI ACa 718/14, Legalis nr 1241820.

⁷⁷ F. Zoll (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018, s. 1065.

⁷⁸ K. Osajda (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 443, uw. 15.

⁷⁹ Zwłaszcza przyjmując dominujące stanowisko akceptujące zasadę *neminem laedere* i odrzucające koncepcję bezprawności względnej; B. Lackoroński, M. Raczkowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 415, uw. 9–27.

⁸⁰ P. Granecki: *Zasada bezwzględnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną umyślnie (według kodeksu cywilnego)*, *Studia Prawnicze* 2000, nr 3–4, s. 65–89.

wę do sądu według właściwości ogólnej, art. 505³³ § 1 k.p.c.). Jednak praktyczne zastosowanie wspomnianych ograniczeń procesowych okazało się niewielkie. Sądy wydają nakazy zapłaty w sytuacjach, w których często brak jest ku temu podstaw. Wynika to w znacznym stopniu z przeciążenia sądów. Ratunkiem dla zapewnienia efektywności omawianej noweli jest szeroka koncepcja konsumenta na gruncie konsumenckiego przedawnienia. Zasadne jest przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym sąd jest zobligowany do uwzględnienia upływu terminu przedawnienia z urzędu w przypadku, gdy drugą stroną stosunku cywilnoprawnego jest osoba fizyczna nieprzyjmująca roli profesjonalisty.

Interesujący jest wpływ przekształceń podmiotowych stosunków cywilnoprawnych na zastosowanie przedawnienia konsumenckiego. Problem ten ma jednak szerszy wymiar i powinien być przedmiotem odrębnej wypowiedzi. W tym miejscu zostanie więc opisany tylko pewien aspekt przekształceń w kontekście nowelizacji przedawnienia, a w szczególności skutków przyjętej w tej wypowiedzi szerokiej definicji konsumenta (art. 117 § 2¹ k.c.). Punktem odniesienia jest sukcesja singularna oraz uniwersalna. Nie ma tu miejsca, aby analizować skutki poszczególnych tytułów następstw, dlatego skupię się na wybranych instytucjach. Warto mieć na uwadze, że przedstawione poniżej rozważania mogą być zastosowane wprost czy *mutatis mutandis* do pozostałych tytułów sukcesji. W przypadku sukcesji syngularnej, skupię się na instytucji umowy przelewu wierzytelności (art. 509 i n. k.c.) oraz przejęcia długu (art. 519 i n. k.c.). Z kolei w przypadku sukcesji uniwersalnej za przykład wezmę dziedziczenie (art. 922 k.c.). W ramach rozważań nad przykładem drugim, choć jest to rodzaj nabycia pod tytułem szczególnym, warto uwzględnić instytucję zapisu windykacyjnego (art. 981¹ k.c.).

Zgodnie z tradycyjnym poglądem na gruncie kodeksu cywilnego przyjęto model translatywny umowy przelewu (cesji) wierzytelności⁸¹. Ustawodawca nie przewidział w zasadzie pochodnego nabycia wierzytelności w dobrej wierze w przypadku rozporządzeniem wierzytelności, a wyjątki zostały przewidziane w przepisach szczególnych (np. art. 83 § 2, art. 1028 k.c., art. 16 pr. weksl.)⁸². Cesjonariusz nabędzie wierzytelność w takim kształcie, w jakim przysługiwała ona cedentowi. Z kolei w stosunku do instytucji przejęcia długu P. Drapała wyróżnia dwa modele — model translatywnego przejęcia długu oraz model nowacyjnego przejęcia długu. Przytoczony autor słusznie wskazuje, że w polskim prawie przyjęto model pierwszy⁸³. Oznacza to, że przejemca długu jest zobowiązany w tej samej treści co dłużnik. Ogólnie zasadę tę określa się jako zasadę tożsamości zobowiąza-

⁸¹ K. Zawada: *Umowa przelewu wierzytelności*, Warszawa 1990, s. 8; K. Mularski (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016, art. 509, nb 2.

⁸² Pisząc o nabyciu w dobrej wierze, rozumiem nabycie nie tylko od osoby, która nie posiada kompetencji do rozporządzania prawem, lecz także nabycie w innym kształcie (podmiotowym lub przedmiotowym) niż pierwotnie.

⁸³ P. Drapała (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018, s. 1458–1459, 1490–1494.

nia po zmianie dłużnika⁸⁴. Dla określenia stosunku cywilnoprawnego jako profesjonalnego, powszechnego lub konsumenckiego właściwa jest chwila powstania zobowiązania. Następnie nabycie, czy to pod tytułem ogólnym, czy szczególnym, w zasadzie nie zmienia kwalifikacji stosunku cywilnoprawnego. Pragnę zaznaczyć, że przyjęta przeze mnie szeroka definicja konsumenta nie zmienia tej konstatacji. Po zajęciu przekształcenia podmiotowego nadal zastosowanie ma zasada tożsamości zobowiązania, a ewentualne przemiany podmiotowe wpływają jedynie na sposób uwzględnienia upływu przedawnienia przez sąd (czy na zarzut, czy z urzędu). Nie wpływa to również na termin przedawnienia — ten bowiem pozostaje niezmienny.

Celem zobrazowania problemu przytoczmy kilka przykładów. Wyobraźmy sobie zobowiązanie o charakterze wzajemnym i profesjonalnym pomiędzy przedsiębiorcami (A) i (B). Przedsiębiorca (A) zawiera umowę przelewu wierzytelności oraz zmiany dłużnika z osobą trzecią (C), która jest osobą fizyczną występującą w roli nieprofesjonalnej. Zostają dochowane wszelkie wymagania formalne dokonanych umów (art. 510, 511, 519 § 2 pkt 2, art. 522 k.c.). Bezsprzecznie, w podanym przykładzie umowa przelewu oraz przejęcia długu⁸⁵ kreują stosunki cywilnoprawne o charakterze konsumenckim (pomiędzy A i C). Wątpliwe jest, czy stosunek profesjonalny, który powstał między (A) i (B), zmienił swój status z profesjonalnego na konsumencki na skutek zmiany wierzyciela i dłużnika (czyli *de facto* zmiany strony stosunku prawnego!). Przyjmując model translatywnej cesji wierzytelności oraz translatywnego przejęcia długu, należałoby odpowiedzieć negatywnie na to pytanie. Stosunek obligacyjny nie ulega zmianom, jego postanowienia nie stają się abuzywne (gdyż chwilę oceny dokonujemy w chwili zawarcia umowy, art. 385² k.c.), nie powstają obowiązki informacyjne typowe dla stosunków konsumenckich itp. Pojawia się więc pytanie, czy jeżeli roszczenie wobec (C) (cesjonariusza) uległo przedawnieniu, to sąd powinien uwzględnić ten fakt z urzędu, czy też czekać, aż podniesie on zarzut przedawnienia. Gdy przyjmiemy przedstawioną powyżej szeroką definicję konsumenta, to w podanym przykładzie sąd będzie zobowiązany uwzględnić z urzędu upływ terminu przedawnienia roszczenia (B) względem (C). Analogiczne rozwiązanie nastąpi w przypadku, gdy strony zawrą wyłącznie umowę przejęcia długu⁸⁶. Skoro ustawodawca nie przewidział w polskim kodeksie cywilnym cesji umowy⁸⁷, to nie ma powodu do różnicowania między sytuacją, w której docho-

⁸⁴ *Ibidem*, s. 255–257.

⁸⁵ Są to dwie odrębne umowy zobowiązujące, skoro na gruncie kodeksu cywilnego nie przyjęto koncepcji cesji umowy; K. Zawada: *Umowa przelewu...*, *op. cit.*, s. 21–22; K. Mularski (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 509, nb 1.

⁸⁶ W przypadku przelewu wierzytelności i przejęcia długu dopuszcza się możliwość rozbicia długu i wierzytelności na inne osoby trzecie, w tym przypadku powstają stosunki trójstronne; K. Mularski (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 509, nb 6; M. Gutowski (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016, art. 519, nb 15.

⁸⁷ Zob. przyp. 82.

dzi jednocześnie do przelewu wierzytelności i przejęcia długu, a sytuacją, w której dochodzi wyłącznie do przejęcia długu. Podobnie należy przyjąć w przypadku przelewu wierzytelności wynikającej ze stosunku powszechnego (między dwoma nieprofesjonalistami) na profesjonalistę. Szeroka koncepcja konsumenta zobowiązuje sąd do uwzględnienia z urzędu upływu terminu przedawnienia roszczenia profesjonalisty (cesjonariusza) w stosunku do dłużnika będącego konsumentem⁸⁸.

Powyższe zagadnienie jest aktualne na gruncie prawa spadkowego i będzie dotyczyć głównie odpowiedzialności za długi spadkowe (art. 1030–1034³ k.c.). Jak powszechnie wiadomo, w skład spadku wchodzi zarówno prawa, jak i obowiązki (art. 922 § 1 k.c.). Sukcesja uniwersalna jest kolejnym przykładem nabycia translatywnego. Spadkobierca wstępuje w prawa, obowiązki oraz sytuacje prawne spadkodawcy. Jednomyślnie przyjmuje się pogląd wyłączający możliwość zastosowania wyjątków od zasady *nemo plus iuris* w przypadku nabycia pod tytułem ogólnym⁸⁹. W tym też przypadku spadkobierca nabędzie prawa i obowiązki występujące w swojej pierwotnej postaci. Dobra wiara jest w tym przypadku irrelevantna. Dlatego pojawia się podobne pytanie, czy spadkobierca będący nieprofesjonalistą, a dziedziczący długi spadkowe wynikające z zobowiązań profesjonalnych, nie powinien być objęty zastosowaniem art. 117 § 2¹ k.c.⁹⁰ Względnie czy taką ochroną nie powinien być objęty dłużnik, będący nieprofesjonalistą, wobec którego, na skutek dziedziczenia lub nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 981¹ § 2 pkt 2 k.c.), doszło do zmiany wierzyciela z podmiotu nieprofesjonalnego na przedsiębiorcę. Przyjmuję, że nie przemawiają żadne względy, aby i w tym przypadku nie zastosować szerokiego rozumienia konsumenta. Za takim wnioskiem w przypadku spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych przemawia funkcja ochronna przedawnienia. Są oni w zasadzie chronieni ograniczoną odpowiedzialnością za długi spadkowe (art. 1015 § 2, art. 1034³ k.c.), a ponadto, w przypadku dziedziczenia długów wynikających ze stosunków konsumenckich i profesjonalnych, sąd powinien być zobligowany uwzględniać przedawnienie z urzędu. Pozostaje pytanie, czy taki sam wniosek powinien zostać odniesiony do zapisobiercy windykacyjnego, który zawsze odpowiada do wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 1034³ k.c.). Niektórzy bowiem w literaturze twierdzą, że zapisobierca windykacyjny ponosi jedynie odpowiedzialność za długi spadkowe, sam jednak dłużnikiem nie jest

⁸⁸ Gdyby jednak przyjąć rozumienie konsumenta w zgodzie z art. 22¹ k.c., należałoby zamiast cesji połączonej z przejęciem długu zastosować instytucję nowacji podmiotowej (względnie nowacji podmiotowej biernej). W ramach skutków przytoczonej czynności dojdzie do zmiany podmiotowej oraz zmiany kwalifikacji stosunku (np. z profesjonalnego na konsumencki); więcej J. Szewczyk: *Nowacja*, Warszawa 2018, s. 423–464.

⁸⁹ W. Borysiak: *Dziedziczenie. Konstrukcja prawna*, Warszawa 2013, s. 108–109; B. Jelonek-Jarco (w:) *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym. Komentarz*, pod red. J. Pisułińskiego, LEX 2014, art. 5, uw. 144; R. Morek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 169, uw. 20; J. Słyk (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 38, uw. 3.

⁹⁰ Problem ten dostrzega, lecz nie rozstrzyga, M. Krajewski: *Zmiany regulacji..., op. cit.*, s. 14.

(tzw. odpowiedzialność bez długu)⁹¹. W skrócie, zapisobierca windykacyjny odpowiada za cudze długi. *Prima facie* powinno się wydawać, że uznanie zapisobiorcy za konsumenta czy przedsiębiorcę nie powinno mieć znaczenia dla przedawnienia. Jest to sytuacja inna niż w przypadku na przykład odpowiedzialności poręczyciela, który odpowiada za swój własny dług (do tego zagadnienia jeszcze powrócimy). Należy jednak przyjąć pogląd, że kwalifikacja podmiotowa zapisobiorcy windykacyjnego ma znaczenie. Jak było powyżej zaznaczone, roszczenie o spełnienie świadczenia *in natura* wchodzi w skład treści wierzytelności, której odpowiada obowiązek spełnienia świadczenia. Możliwość przymusowego dochodzenia spełnienia świadczenia (zaskarżalność roszczenia) jest elementem odpowiedzialności. Z kolei art. 117 § 2 i 2¹ k.c. określają jedynie sposoby uwzględnienia przez sąd upływu przedawnienia (niezaskarżalności). Tym rozumowaniem należy dojść do wniosku, że jeżeli zapisobierca windykacyjny jest nieprzedsiębiorcą, znajdzie zastosowanie szeroka interpretacja konsumenta.

Warto rozważyć, czy szeroka definicja konsumenta wywiera wpływ nie tylko na długi spadkowe, lecz także na wybrane długi spadku. Tytułem przykładu można przytoczyć zobowiązanie wynikające z zapisu zwykłego obciążającego przedsiębiorcę na rzecz osoby fizycznej niebędącej przedsiębiorcą. Pojawia się również pytanie o przedawnienie roszczenia o zadośćuczynienie obowiązkowi wykonania polecenia (art. 985 k.c.). Należy opowiedzieć się za poglądem, zgodnie z którym ustanowienie polecenia (*modus*) nie skutkuje powstaniem zobowiązania naturalnego (*verba legis* „nie czyniąc nikogo wierzycielem”)⁹². Zasadnie przyjmuje się jednak możliwość stosowania przepisów dotyczących przedawnienia do roszczenia o wykonanie obowiązku wynikającego z polecenia⁹³. Odpowiedź na to pytanie jest negatywna. Jak przy dokonywaniu każdej oceny prawnej — interpretacja powinna zostać przeprowadzona *in casum*. Choć wierzytelności powstałych w związku z otwarciem spadku nie można w zasadzie zakwalifikować jako związanych z działalnością gospodarczą (nawet szeroko pojmowaną). Oznacza to, że znajdzie zastosowanie do nich sześcioletni termin przedawnienia (chyba że przepisy przejściowe wskażą na zastosowanie terminu dziesięcioletniego). Zobowiązania te łączą się z wartością dodaną, zawierają w sobie wolę spadkodawcy (czy to rzeczywistą, określoną przez samego spadkodawcę, czy to domniemaną, określoną przez ustawodawcę). W tych przykładach, aby uwolnić się od przymusu spełnienia świadczenia po upływie terminu przedawnienia, dłużnik będzie musiał podnieść zarzut przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.). Na koniec, należy pamiętać, że spadkobiercy do

⁹¹ E. Macierzyńska-Franaszczyk: *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014, s. 59; K. Osajda (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 1034¹, uw. 7–9; por. M. Lutkowski: *Charakter prawny odpowiedzialności zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe*, PPH 2018, nr 3, s. 45–46 wraz z przytoczoną tam literaturą.

⁹² P. Księżak: *Prawo spadkowe*, Warszawa 2017, s. 280; por. K. Osajda (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 982, uw. 68–70 wraz z przytoczoną literaturą i orzecznictwem.

⁹³ P. Księżak: *Prawo spadkowe, op. cit.*, s. 283.

działu spadku odpowiadają za długi solidarnie (art. 1034 § 1 k.c.). Pomimo że jest ich wielu, stanowią jedną stronę dłużniczą. Jednakże kwalifikacja konsumenta jest zrelatywizowana na konkretny podmiot, a nie na strony stosunku cywilnoprawnego. Toteż kwalifikacja spadkobiercy jako konsumenta czy przedsiębiorcy powinna zostać odniesiona z osobna do każdego z nich⁹⁴.

Mając na względzie opisane wyżej przykłady, uzasadniona jest interpretacja, która rozciągałaby normy wynikające z nowelizacji przedawnienia także na słabsze strony stosunku cywilnoprawnego, który nie wynika wyłącznie z czynności prawnej. Należy jeszcze raz podkreślić, że jeżeli stroną stosunku cywilnoprawnego na skutek nabycia staje się przedsiębiorca, to przedmiot sukcesji (dług lub wierzytelność) musi łączyć się z jego działalnością gospodarczą. W przeciwnym razie nie będzie możliwości zakwalifikowania go jako przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43¹ k.c., a tym samym drugiej strony jako konsumenta.

5. ZASTOSOWANIE KONSUMENCKIEJ REGULACJI PRZEDAWNIEŃ NA TLE ZABEZPIECZEŃ CYWILNOPRAWNYCH

Nowelizacja objęła jedynie roszczenia przedsiębiorcy w stosunku do konsumenta (art. 117 § 2¹ k.c.). Upływ terminu przedawnienia roszczenia konsumenta względem przedsiębiorcy jest uwzględniany w dalszym ciągu jedynie na zarzut. Piszac o „relacji konsumenckiej”, „stosunku konsumenckim”, „zobowiązaniu o charakterze konsumenckim” w dalszej części artykułu, należy mieć na względzie, że norma ta ma charakter jednostronny.

Powyżej przedstawiono kilka przypadków, w których tradycyjna definicja konsumenta może okazać się zawodna (art. 22¹ k.c.). Kolejne wątpliwości pojawiają się z uwagi na zróżnicowanie reżimów w stosunku do przedsiębiorcy i konsumenta. Takim przykładem są roszczenia pozostające w związku z zabezpieczeniami rzeczowymi i osobistymi. W polskim prawie prywatnym przyjęto w zasadzie model akcesoryjności zabezpieczeń rzeczowych⁹⁵. W literaturze prawa cywilnego zarysowały się niespójności przy definiowaniu tej cechy prawa podmiotowego. Nie analizując ich bliżej, przez pojęcie akcesoryjności rozumiem zależność powstania i treści prawa (stosunku cywilnoprawnego) niesamoistnego od prawa (stosunku cywilnoprawnego) innego typu⁹⁶. Na gruncie zabezpieczeń w prawie cywilnym

⁹⁴ Zob. przyp. 59.

⁹⁵ Zob. teoretyczne rozważania K. Zaradkiewicza: *Nowa regulacja prawa hipotecznego*, PPH 2011, nr 1, s. 10–11 wraz z przytoczoną tam literaturą.

⁹⁶ Por. odmiennie B. Swaczyna: *Hipoteka umowna*, Warszawa 2007, s. 26–27 oraz opisane kontrowersje wraz z literaturą.

definicję tę należy odnieść w szczególności do kategorii odpowiedzialności⁹⁷. Odpowiedzialność za dług akcesoryjny jest w swojej treści zasadniczo tożsama z odpowiedzialnością za dług główny. Pojęcie odpowiedzialności należy interpretować szeroko, obejmując nim również zasadniczą (lecz nie nieodłączną) cechę roszczenia, jaką jest zaskarżalność⁹⁸. Przedawnienie roszczenia wynikającego z prawa głównego powoduje niezaskarżalność roszczenia wynikającego z prawa akcesoryjnego (niesamoistnego). Z chwilą wejścia w życie nowelizacji wprowadzającej przedawnienie konsumenckie do kodeksu cywilnego pojawiły się problemy interpretacyjne, w przypadku gdy stroną stosunku głównego jest przedsiębiorca, natomiast stroną stosunku akcesoryjnego — konsument. Podobne wątpliwości wyłaniają się w sytuacji odwrotnej, w której stroną stosunku głównego jest konsument, natomiast w stosunku akcesoryjnym pojawia się przedsiębiorca. W przypadku zabezpieczeń rzeczowych znalezienie rozwiązania nie przysparza większych problemów. W stanie faktycznym, w którym dłużnik osobisty i rzeczowy są tożsami, problem w ogóle nie występuje. Natomiast przedawnienie roszczenia wynikającego z zobowiązania nie powoduje przedawnienia roszczeń z tytułu hipoteki oraz zastawu (art. 77 k.w.h., art. 317 k.c. oraz art. 317 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 u.z.r.r.z.). Dlatego, jeżeli dłużnik osobisty nie jest jednocześnie dłużnikiem rzeczowym, problem nie występuje jedynie w zakresie roszczenia o spełnienie świadczenia głównego. Sytuacja komplikuje się w przypadku roszczeń o świadczenia uboczne (o czym dalej).

Wątpliwości pojawiają się w przypadku umowy poręczenia (art. 876 i n. k.c.), która jest zabezpieczeniem osobistym o charakterze akcesoryjnym (art. 883 k.c.)⁹⁹. Poręczycielowi przysługują zarzuty wobec wierzyciela, które przysługują dłużnikowi głównemu (art. 883 k.c.)¹⁰⁰, jak i zarzuty, które przysługują mu osobiście w stosunku do wierzyciela. Zgodnie z powszechnym stanowiskiem literatury roszczenie wobec poręczyciela przedawnia się zgodnie z regułami ogólnymi (art. 118 k.c.), niezależnie od biegu przedawnienia wobec dłużnika głównego¹⁰¹. W celu rozstrzygnięcia kolizji norm można wyróżnić kilka przypadków:

⁹⁷ Pragnę pominąć tu dogłębnie przeanalizowany problem; w przypadku zabezpieczeń rzeczowych możemy mówić tylko o odpowiedzialności, czy też o długu i odpowiedzialności; J. Pisuliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2012, s. 577–579.

⁹⁸ Sporne jest, czy pod pojęciem odpowiedzialności kryje się kompetencja do przymusowego wykonania zobowiązania. Przeciwno takiej klasyfikacji M. Kaliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018, s. 9–10.

⁹⁹ J. Górecki (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 876, uw. 30.

¹⁰⁰ Rozróżnienie na zarzuty ogólne i osobiste, a w szczególności twierdzenie o niemożności skorzystania z tych drugich przez poręczyciela jest powszechnie w literaturze odrzucane; np. Z. Radwański (w:) *System prawa prywatnego*, t. 8, *Prawo zobowiązań — część szczegółowa*, pod red. J. Panowicz-Lipskiej, Warszawa 2011, s. 582.

¹⁰¹ Problem ten nie jest jednoznacznie rozstrzygany. Zdaniem Z. Radwańskiego roszczenie wierzyciela przeciwko poręczycielowi ulega przedawnieniu po upływie ogólnych terminów przedawnienia (art. 118 k.c.); Z. Radwański (w:) *System prawa prywatnego*, t. 8, *op. cit.*, s. 581–582; za tym poglądem opowiada się również J. Górecki (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 883, uw. 5. Odmiennie M. Bączyk, który przyjmuje, że termin przedawnienia roszczenia wierzyciela w stosunku do poręczyciela jest tożsamy z terminem przedawnienia wynikającego ze stosunku głównego. Za takim rozwiązaniem ma przemawiać akcesoryjność poręczenia; por. M. Bączyk:

- a) przedsiębiorca poręczył za dłużnika, będącego konsumentem¹⁰², przy założeniu, że termin przedawnienia roszczeń wynikających ze stosunku głównego jest dłuższy niż termin przedawnienia roszczeń wierzyciela w stosunku do poręczyciela;
- b) konsument poręczył za dłużnika¹⁰³, będącego przedsiębiorcą, przy założeniu, że termin przedawnienia roszczeń wynikających ze stosunku głównego jest dłuższy niż termin przedawnienia roszczeń wierzyciela w stosunku do poręczyciela.

Zgodnie z dominującym poglądem dłużnik główny i poręczyciel posiadają własne, odrębne długi¹⁰⁴. Jak też wspomniano, nie są one niezależne wobec siebie, gdyż ustawodawca zdecydował się powiązać je węzłem akcesoryjności. Wyłania się pytanie o sposób uwzględnienia upływu terminu przedawnienia roszczenia o spełnienie świadczenia względem poręczyciela. Mianowicie wątpliwe jest, czy akcesoryjność powodowałaby rozszerzenie statusu przedsiębiorcy czy konsumenta na poręczyciela, co implikowałoby konieczność zastosowania odpowiedniego sposobu uwzględnienia przedawnienia. Należy odpowiedzieć na pytanie — czy w podanych przypadkach sąd jest zobowiązany uwzględnić skutki upływu terminu przedawnienia z urzędu (a), czy względnie na zarzut (b), a może zasadne będzie przyjęcie rozwiązania odwrotnego. Za pierwszym wnioskiem przemawiałaby wskazana akcesoryjność poręczenia, która kształtuje nie tylko powstanie odpowiedzialności oraz długu poręczyciela, lecz także ich treść. Z drugiej strony, z wykładni literalnej art. 117 § 2¹ k.c. wynika, że sąd uwzględnia przedawnienie z urzędu jedynie w stosunku do konsumenta. Ocena ta jest zrelatywizowana jedynie na określony podmiot. Należy przyjąć, że skutki upływu przedawnienia wobec poręczyciela powinny być uwzględnione według ich własnej kwalifikacji podmiotowej, bez względu na kwalifikację dłużnika, za którego poręczono. Sposób uwzględnienia przedawnienia nie stanowi treści odpowiedzialności, ale jedynie reakcję na jej umniejszenie (znika zaskarżalność roszczenia). Przyjęcie tej interpretacji oznacza, że niezaskarżalność roszczenia wobec dłużnika głównego i poręczyciela powinna być rozpatrywana osobno. W przypadku (a) sąd uwzględni upływ terminu przedawnienia na zarzut poręczyciela, w przypadku (b) sąd jest zobowiązany uwzględnić zarzut przedawnienia z urzędu¹⁰⁵.

Nie tak jasne są już przypadki kolejne:

- c) przedsiębiorca poręczył za dłużnika, będącego konsumentem, przy założeniu, że termin przedawnienia roszczeń wynikających ze stosunku głównego jest

Odpowiedzialność cywilna poręczyciela, Toruń 1982, s. 47; T. Antoszek (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016, art. 876, nb 51.

¹⁰² W istocie, jeżeli dłużnik zostanie zakwalifikowany jako konsument, to wierzycielem musi być przedsiębiorca. Przykłady (a), (b), (c) i (d) należy interpretować przy tym założeniu.

¹⁰³ Możliwość poręczeń konsumenckich nie jest w literaturze i judykaturze kwestionowana; J. Górecki (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 876, uw. 26.

¹⁰⁴ Z. Radwański (w:) *System prawa prywatnego*, t. 8, *op. cit.*, s. 547.

¹⁰⁵ Sytuację opisaną w przykładzie (b) podobnie rozstrzyga M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 15.

krótszy niż termin przedawnienia roszczeń wierzyciela w stosunku do poręczyciela¹⁰⁶;

- d) konsument poręczył za dłużnika, będącego przedsiębiorcą, przy założeniu, że termin przedawnienia roszczeń wynikających ze stosunku głównego jest krótszy niż termin przedawnienia roszczeń wierzyciela w stosunku do poręczyciela¹⁰⁷.

Ocena obydwu sytuacji musi zostać przeprowadzona osobno. W przypadku (c) rozwiązanie jest wyjątkowo problematyczne. Zgodnie z art. 883 § 1 k.c. poręczyciel może powoływać się jedynie na zarzuty przysługujące dłużnikowi. Jednakże od 13 kwietnia 2018 r. dłużnikowi, będącemu konsumentem, zarzut przedawnienia nie przysługuje. W stosunku do niego sąd ma obowiązek uwzględnić fakt upływu terminu przedawnienia z urzędu (art. 117 § 2¹ k.c.), nie na zarzut (art. 117 § 2 k.c.). Nieprawidłowe byłoby wnioskowanie, zgodnie z którym profesjonalnemu poręczycielowi nie przysługiwałby zarzut przedawnienia, tylko dlatego, że poręczonemu konsumentowi taki zarzut nie przysługuje. Wykładnia art. 883 § 1 k.c. musi zostać przeprowadzona w zgodzie z art. 879 § 1 k.c. Przez zakres zobowiązania należy rozumieć nie tylko zakres długu, lecz także zakres odpowiedzialności. Składnikiem odpowiedzialności jest zaskarżalność roszczenia. Dlatego poręczyciel ma możliwość powoływania się na niezaskarżalność (tu z powodu upływu terminu przedawnienia) roszczenia względem dłużnika będącego konsumentem. Z kolei sposób powołania się na upływ terminu przedawnienia powinien zostać określony za pomocą art. 117 § 2 oraz art. 117 § 2¹ k.c. Należy przyjąć, że w przypadku (c) wobec dłużnika, który jest konsumentem, sąd uwzględni upływ terminu przedawnienia z urzędu, natomiast wobec profesjonalnego poręczyciela uwzględni upływ terminu przedawnienia po podniesieniu odpowiedniego zarzutu przedawnienia.

Specyficzna sytuacja zachodzi w przypadku (d). Tu wylania się pytanie, czy można zasadnie twierdzić, że na mocy art. 883 § 1 k.c. (*verba legis*: „wszelkie zarzuty”) poręczyciel, będący konsumentem, ma możliwość powołać się na zarzut przedawnienia dłużnika, będącego przedsiębiorcą, a w konsekwencji, czy może też zrzec się tego zarzutu (art. 117 § 2 *in fine* k.c.). W porównaniu z przypadkiem (c) sytuacja jest o tyle inna, że art. 883 § 1 k.c. interpretowany w sposób literalny przyznawałby zarzut przedawnienia poręczycielowi. Przyjmuję jednak, że rozwiązanie powinno być analogiczne do przypadku (c). Upływ terminu przedawnienia wobec dłużnika, będącego profesjonalistą, powinien zostać uwzględniony na zarzut przedawnienia, z kolei wobec poręczyciela, będącego konsumentem, powinien zostać

¹⁰⁶ Przykład: B (konsument) zobowiązał się pożyczyć spółce A (przedsiębiorcy) określoną kwotę, następnie C (przedsiębiorca) zawarł ze spółką A umowę poręczenia za dług B. Termin przedawnienia z tytułu wydania przedmiotu pożyczki wynosi sześć miesięcy (art. 722 k.c.), z kolei termin przedawnienia wobec poręczyciela wynosi trzy lata (art. 118 k.c.).

¹⁰⁷ Przykład: spółka B (będąca przedsiębiorcą) zobowiązała się wobec spółki A (będącej przedsiębiorcą) wykonać określoną usługę. Następnie C (konsument) zawarł ze spółką A umowę poręczenia za dług B. Termin przedawnienia z tytułu umowy o świadczenie usług wynosi dwa lata (art. 751 k.c.), z kolei termin przedawnienia wobec poręczyciela wynosi trzy lata (art. 118 k.c.).

uwzględniony z urzędu. Oznacza to w sytuacji (d) *de facto* skrócenie terminu przedawnienia roszczenia względem poręczyciela. Wykładnia przyznająca kompetencję do skorzystania z zarzutu przedawnienia przez poręczyciela będącego konsumentem stanowiłaby ominięcie regulacji konsumenckiego przedawnienia. Przyznając zarzut przedawnienia konsumentowi, omijamy kontrolę przewidzianą w art. 117 § 2¹ k.c., art. 117¹ k.c. Mógłby on w tym przypadku zrzec się zarzutu przedawnienia, co powodowałoby ponowną zaskarżalność roszczenia. Takiego uprawnienia ustawodawca celowo nie przyznał w przypadku uwzględnienia przedawnienia z urzędu (art. 117 § 2¹ k.c.), o tym jednak dalej.

Powyższe rozważania można odnieść do roszczeń o świadczenia uboczne w przypadku zabezpieczeń rzeczowych, które nie są objęte wyłączeniem z art. 77 zd. 2 k.w.h., art. 317 zd. 2 k.c.¹⁰⁸ Roszczenia te również posiadają swój własny termin przedawnienia oraz mają charakter akcesoryjny (np. roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie¹⁰⁹).

6. ROZPORZĄDZALNOŚĆ ZASKARŻALNOŚCIĄ NA GRUNCIE KONSUMENCKIEGO PRZEDAWNIENTA

Nowelizacja wprowadziła istotne zmiany co do możliwości dysponowania skutkami upływu terminu przedawnienia. Do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. sprawa ta była uregulowana w sposób klarowny. Artykuł 117 § 2 k.c. statuował możliwość podniesienia zarzutu przedawnienia. Z chwilą upływu terminu przedawnienia dłużnik miał trzy możliwości. Mógł podnieść zarzut przedawnienia, co zasadniczo skutkowało oddaleniem powództwa, chyba że tym samym nadużył swojego prawa (art. 5 k.c.). Mógł zrzec się zarzutu przedawnienia, co powodowało ponowną zaskarżalność roszczenia, ograniczoną takim samym terminem przedawnienia jak pierwotny (a w razie wydania prawomocnego orzeczenia — terminem wymienionym w art. 125 k.c.). Mógł także nie podnosić ani nie zrzekać się zarzutu przedawnienia, co w wybranych okolicznościach mogło (choć niekoniecznie musiało) być interpretowane jako nieskorzystanie z możliwości uchylenia się od zaspokojenia roszczenia. Po wejściu w życie nowelizacji uwagi te pozostają aktualne w przypadku obrotu profesjonalnego oraz powszechnego. W przypadku przedawnienia konsumenckiego doszło jednak do istotnego przeobrażenia. Zgodnie z art. 117 § 2¹ k.c. po upływie terminu przedawnienia nie można się domagać zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Z kolei na mocy art. 117¹ § 1 k.c. została sądowi przyznana kompetencja do nieuwzględnienia upływu terminu przedawnienia z uwagi na względy słuszności. W § 2 tegoż artykułu

¹⁰⁸ Z tym że nie należy się odwoływać do art. 883 k.c., lecz do art. 73 k.w.h. oraz art. 315 k.c.

¹⁰⁹ Uchwała SN (7) z dnia 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, Legalis nr 66624.

zostały wskazane przykładowe kryteria, które sąd powinien wziąć pod uwagę. Przepis ten nie stanowi *lex specialis* do art. 5 k.c., gdyż ten ostatni w tym przypadku nie znajduje zastosowania. Pomiedzy hipotezami obu norm zachodzi zatem stosunek przeciwieństwa. Adresatem normy z art. 117 § 2¹ k.c. jest sąd. Norma ta nie przyznaje żadnej kompetencji podmiotom prawa cywilnego. Nie jest ona również przejawem „wykonywania prawa podmiotowego” (nawet szeroko rozumianego)¹¹⁰. W istocie przywrócony został częściowo model przyjęty w art. 117 § 3 k.c.¹¹¹ obowiązujący do 1990 r. Jak łatwo jednak zauważyć, obecnie obowiązująca regulacja zawiera istotne różnice w zestawieniu z art. 117 § 3 k.c. Nie chodzi jedynie o zakres zastosowania wskazanych norm, ale o różnice konstrukcyjne. Zgodnie z art. 117 § 2 zd. 2 k.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 1990 r. „w innych stosunkach nie można roszczenia przedawnionego dochodzić, chyba że ten, przeciwko komu roszczenie przysługuje, zrzeka się korzystania z przedawnienia; zrzeczenie nie może nastąpić przed upływem przedawnienia”. Obecnie obowiązujący art. 117 § 2 k.c. przewiduje jedynie możliwość zrzeczenia się zarzutu przedawnienia. Z kolei nowa regulacja konsumenckiego przedawnienia nie reguluje możliwości zrzeczenia się korzystania z przedawnienia. Wniosek powinien więc być taki, że dłużnik będący konsumentem nie ma możliwości (prawa do) zrzeczenia się korzystania z przedawnienia. Przemaszają za tym dodatkowo następujące argumenty.

Po pierwsze, nie jest jasna natura zrzeczenia się zarzutu przedawnienia. Klasycznie w dogmatyce prawa wymienia się cztery uprawnienia wynikające z prawa podmiotowego, czyli uprawnienia bezpośrednie (władcze), roszczenia, uprawnienia prawnokształtujące oraz zarzuty¹¹². Zdaniem A. Szpunara oraz B. Kordasiewicza zrzeczenie się zarzutu przedawnienia stanowi uprawnienie prawnokształtujące¹¹³. Bezsprzecznie jednak zrzeczenie się zarzutu przedawnienia stanowi jednostronną czynność prawną¹¹⁴.

¹¹⁰ M. Mataczyński, M. Saczywko (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, nb 41.

¹¹¹ Art. 117 § 3 k.c.: „Sąd, państwowa komisja arbitrażowa lub inny organ powołany do rozpoznawania spraw danego rodzaju uwzględnia upływ przedawnienia z urzędu. Może jednak nie uwzględnić jego upływu, jeżeli termin przedawnienia nie przekracza lat trzech, a opóźnienie w dochodzeniu roszczenia jest usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nie jest nadmierne”.

¹¹² M. Pyziak-Szafnicka (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 810.

¹¹³ A. Szpunar: *Uwagi o zrzeczeniu się zarzutu przedawnienia*, Rejent 2002, nr 10, s. 14; B. Kordasiewicz (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *op. cit.*, s. 603. Z kolei A. Brzozowski uznaje skorzystanie z zarzutu przedawnienia jako prawo podmiotowe kształtujące; A. Brzozowski (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018, art. 117, nb 18; odmiennie por. P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Legalis 2017, art. 117, nb 8; P. Sobolewski (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, uw. II. Swoją drogą, w judykaturze szeroko dopuszcza się możliwość powołania się na nadużycie prawa podmiotowego do zarzutu przedawnienia, np. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, OSNC 2006, nr 7–8, poz. 114, s. 1. Jednakże ani w literaturze, ani judykaturze zasadniczo nie wskazuje się, jakiego prawa podmiotowego dotyczy owo nadużycie. Niezasadne jest wyróżnianie prawa podmiotowego od przedawnienia; odmiennie W.J. Kocot: *Zmiana regulacji...*, *op. cit.*, s. 133. Można powiedzieć, że stanowi ono przejaw prawa do odmowy spełnienia świadczenia (w przypadkach przewidzianych przez ustawę).

¹¹⁴ P. Sobolewski (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, uw. 27.

Dlatego za przytoczoną tezę przemawia zasada *numerus clausus* jednostronnych czynności prawnych¹¹⁵. Po drugie, za bronioną tu konkluzją przemawiają wykładnie literalna i historyczna. Ustawodawca wyraźnie wyróżnia uprawnienie do nieskorzystania z przedawnienia oraz uprawnienie do zrzeczenia się zarzutu przedawnienia. Gdyby było inaczej, nowelizacja art. 117 § 2 k.c. dokonana w 1990 r. byłaby zbyteczna¹¹⁶. Po trzecie, nadrzędnym celem nowelizacji przedawnienia była ochrona konsumenta. Jeżeli konsument zrzeknie się możliwości skorzystania z przedawnienia, to tak złożone oświadczenie nie będzie nieważne, ale jedynie nie wywoła skutków materialnoprawnych¹¹⁷. Fakt złożenia takiego oświadczenia przez konsumenta może być przez sąd wyjątkowo uwzględniony przy analizie odmowy uwzględnienia skutków upływu terminu przedawnienia według art. 117¹ § 1 k.c. Katalog przyczyn zawarty w art. 117¹ § 2 k.c. ma charakter otwarty, o czym świadczy użyte w nim sformułowanie „w szczególności”. Jeżeli konsument będzie się chciał zrzec skorzystania z przedawnienia, a jednocześnie sąd nie dopatruje się w tym zrzeczeniu nadużycia ze strony przedsiębiorcy czy naruszenia równowagi kontraktowej, to roszczenie powinno zostać uznane za zaskarżalne. W chwili uprawomocnienia się wyroku¹¹⁸ roszczenie będzie zaskarżalne (art. 125 k.c.)¹¹⁹. Przyznanie kompetencji konsumentowi do zrzeczenia się z korzystania z przedawnienia mogłoby prowadzić do nadużyć. Z kolei przyznanie możliwości kontroli sądowej eliminuje możliwość dokonywania ewentualnych nadużyć względem konsumenta. Z tych też powodów brak podstaw do analogii z art. 117 § 2 k.c. Nie ma w tym przypadku luki prawnej, którą należałoby wypełnić¹²⁰. Na koniec przytoczyć należy fragment uzasadnienia nowelizacji: „Za wprowadzeniem omawianego rozwiązania przemawia także to, że czasowe ograniczenie możliwości dochodzenia przez przedsiębiorcę obowiązku świadczenia nie powinno być uzależnione wyłącznie od woli konsumenta będącego słabszą stroną stosunku prawnego i nie zawsze świadomego możliwości podniesienia zarzutu przedawnienia”¹²¹.

Niemożliwość zrzeczenia się korzystania z przedawnienia przez dłużnika będącego konsumentem prowadzi do daleko idących konsekwencji. Istotnie ogranicza się możliwość dysponowania zaskarżalnością roszczenia, a tym samym umniejsza

¹¹⁵ Zasada ta obecnie jest przyjmowana niemalże bezspornie; np. K. Osajda (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 353¹, uw. 132–134.1.

¹¹⁶ Wydaje się, że argument ten nie jest pozbawiony luk, gdy zwróci się uwagę na art. 292 k.p. Należy pamiętać, że to przepisy kodeksu cywilnego mogą wpływać na interpretację kodeksu pracy, a nie przepisy kodeksu pracy na interpretację kodeksu cywilnego.

¹¹⁷ Za nieważnością zrzeczenia się korzystania z przedawnienia przez konsumenta (art. 58 § 1 k.c.) opowiedział się D. Bierecki: *Nowe regulacje...*, *op. cit.*, s. 16.

¹¹⁸ Wyrok SN z dnia 12 lutego 2015 r., IV CSK 272/14, Legalis nr 1200402.

¹¹⁹ O skutkach nieuwzględnienia przedawnienia roszczenia przez sąd będzie jeszcze mowa.

¹²⁰ Z tym poglądem zgodzili się też M. Mataczyński, M. Saczywko (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 117, nb 42 (choć nie wprost); P. Machnikowski: *Nowelizacja przepisów...*, *op. cit.*, s. 15–16; D. Bierecki: *Nowe regulacje...*, *op. cit.*, s. 16; J. Kuźmicka-Sulikowska: *Przedmiot przedawnienia...*, *op. cit.*, s. 593–596; M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 16.

¹²¹ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., s. 4.

możliwość kształtowania zobowiązania. W literaturze toczy się wiele sporów, które za przedmiot mają wykładnię zbiegu różnych instytucji prawa cywilnego, w stosunku do zobowiązań naturalnych. Za przykład można podać możliwość dokonania *novatio* zobowiązania naturalnego¹²² czy możliwość zabezpieczenia prawem rzeczowym zobowiązania naturalnego (np. hipoteką)¹²³. W tych przypadkach problemem jest głównie możliwość ominięcia wyłączenia zaskarżalności przez ustawę. Z kolei w stosunku do roszczeń przedawnionych, z uwagi na możliwość zrzeczenia się zarzutu przedawnienia, problem nie był tak trudny do rozwiązania (co więcej, w obrocie powszechnym i profesjonalnym dalej nie jest¹²⁴). Ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. istotnie utrudniła to zagadnienie. Roszczenia przedawnione względem konsumenta zostały niemalże zrównane z na przykład roszczeniami wynikającymi z gier i zakładów (art. 413 k.c.). I tak, nie byłoby dopuszczalne dokonanie nowacji stosunku cywilnoprawnego o charakterze konsumenckim, z którego wynikają roszczenia przedawnione. Zaciągnięcie nowego zobowiązania w ramach nowacji powoduje powstanie zobowiązania, z którego wynikają zaskarżalne roszczenia¹²⁵. Kontrola sądu zostałaby w tym przypadku zniwelowana. Podobna sytuacja występuje w przypadku zabezpieczenia niezaskarżalnej wierzytelności konsumenckiej hipoteką czy zastawem (rejestrowym). Jak wskazuje J. Pisuliński: „Jeżeli roszczenie wynikające z podlegającej zabezpieczeniu wierzytelności byłoby przedawnione, ustanowienie hipoteki przez dłużnika osobistego w celu zabezpieczenia takiego roszczenia należy uznać za co najmniej dorozumiane zrzeczenie się zarzutu przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.), a tym samym odpada powód, dla którego wierzytelność taka nie mogłaby zostać zabezpieczona hipoteką”¹²⁶. Skoro dłużnik będący konsumentem nie posiada uprawnienia do zrzeczenia się korzystania z przedawnienia, powód, dla którego wierzytelność niezaskarżalna nie może być zabezpieczona, nadal istnieje. Ponadto art. 77 u.k.w.h., art. 317 k.c. wyłączałyby w istotnym zakresie kontrolę sądu (art. 117¹ k.c.). Jeszcze innym przykładem jest instytucja potrącenia (art. 498 k.c.). Jeżeli w danej sytuacji nie znajdzie zastosowania art. 502 k.c., potrącenie jest możliwe jedynie w przypadku zrzeczenia się zarzutu przedawnienia lub dokonania potrącenia umownego (które w tym przypadku będzie równoznaczne ze zrzeczeniem się zarzutu przedawnienia). Ponieważ instytucja potrącenia pełni funkcję samodzielnej egzekucji¹²⁷, to i w tym przypadku, jeżeli obejmuje niezaskarżalne roszczenia względem konsumenta, powinna być uznana za niedopuszczalną. Na marginesie, warto zwrócić uwagę, że podział na uznanie właściwe i niewłaściwe

¹²² Zob. np. J. Szewczyk: *Nowacja...*, *op. cit.*, s. 227–232.

¹²³ B. Swaczyna: *Hipoteka umowna*, *op. cit.*, s. 234–239; J. Pisuliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *op. cit.*, s. 588.

¹²⁴ W tym zakresie dorobek literatury i orzecznictwa pozostaje aktualny.

¹²⁵ J. Szewczyk: *Nowacja...*, *op. cit.*, s. 230–231.

¹²⁶ J. Pisuliński (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *op. cit.*, s. 588.

¹²⁷ K. Zawada (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018, art. 498, nb 8.

w przypadku przedawnienia konsumenckiego zostaje pozbawiony znaczenia. Uznanie właściwe, które kwalifikuje się jako dwustronną czynność prawną, łączyło się ze zrzeczeniem się zarzutu przedawnienia. Tym samym powodowało ponowną zaskarżalność, w przeciwieństwie do uznania niewłaściwego, które może jedynie przerwać bieg terminu przedawnienia (art. 123 § 1 pkt 2 k.c.). Na gruncie konsumenckiego przedawnienia uznanie niewłaściwe, jak i właściwe wywołują jednakowe skutki. Uznanie niewłaściwe, jak i właściwe powodują przerwanie biegu przedawnienia oraz nie powodują ponownej zaskarżalności roszczenia po upływie przedawnienia, gdyż zrzeczenie się z korzystania z przedawnienia przez konsumenta nie jest dopuszczalne.

Wyłania się kolejne pytanie, jaki skutek wywołuje nieuwzględnienie przez sąd z urzędu upływu terminu przedawnienia w ramach kontroli z art. 117¹ k.c. Możliwych jest kilka wariantów wykładni. Pierwsza możliwa interpretacja, nieuwzględnienie przez sąd przedawnienia z urzędu z uwagi na względy słuszności, powoduje skutki na przyszłość (*ex nunc*)¹²⁸. Druga możliwa interpretacja: skutki takie powstają na przeszłość (*ex tunc*). Trzecia możliwa interpretacja: roszczenie nie uległo przedawnieniu, przez cały czas było zaskarżalne (mimo upływu terminu przedawnienia). Jest pewne, że na skutek wydania wyroku zastosowanie znajdzie art. 125 k.c. który przewiduje odrębne terminy przedawnienia: trzy- i sześćoletnie, a ich bieg rozpoczyna się od uprawomocnienia się orzeczenia. Wątpliwości interpretacyjne mają walor praktyczny. Gdyby uznać, że roszczenie przez pewien okres było niezaskarżalne (od chwili upływu terminu przedawnienia do dnia uprawomocnienia się wyroku), to wiele czynności dokonanych w tym czasie okazałoby się nieskutecznych. Nasuwają się dodatkowe wątpliwości, przy uznaniu niemalże jednolicie przyjmowanego stanowiska, że zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przez dłużnika skutkuje ponowną zaskarżalnością roszczenia na przyszłość (*ex nunc*)¹²⁹.

W razie nieuwzględnienia przez sąd skutków upływu terminu przedawnienia z urzędu przyjąć należy, że roszczenie było cały czas zaskarżalne. Skoro sąd uznał, że konsument nie zasługuje na ochronę przyznaną przez przedawnienie, to dla czego należałoby honorować niezaskarżalność od momentu upływu terminu przedawnienia do chwili uprawomocnienia się wyroku (i przyjmować np., że dokonane w tym okresie potracenia są bezskuteczne). Zarówno interpretacja pierwsza, jak i druga zakładają konstytutywny charakter orzeczenia dotyczącego przedawnienia. Natomiast, co wyżej zostało wytłumaczone, wyrok w tym przedmiocie ma jedynie charakter deklaratoryjny. Co więcej, stanowisko to jest spójne z konstrukcją przedawnienia konsumenckiego. Jak w literaturze stwierdzono, w stosunku do konsumenta przedawnienie upływa *ex lege*¹³⁰. Jeżeli zachodzą okoliczności wymienione w art. 117¹ § 1–2 k.c., to zasadne będzie przyjęcie, że do przedawnienia *ex lege* nigdy nie doszło. Prawidłowa jest więc interpretacja trzecia.

¹²⁸ Za tym poglądem opowiedział się P. Sobolewski (w:) *Kodeks cywilny...*, op. cit., art. 117¹, uw. 7–9.

¹²⁹ *Ibidem*, art. 117, uw. 27.

¹³⁰ *Ibidem*, uw. 49.

7. ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z ODPOWIEDNIM STOSOWANIEM NOWEJ REGULACJI PRZEDAWNNIENIA

Kodeksowa regulacja przedawnienia stanowi wzorzec dla innych instytucji. Odesłanie to znajduje podstawę w ustawie, jak i w wykładni prawa. Przykład pierwszy stanowi instytucja zasiedzenia (art. 175 k.c.). Nic dziwnego, skoro przedawnienie, jak i zasiedzenie mają wspólny rodowód. Te dwie instytucje mają wspólne uzasadnienie funkcjonalne, z tych powodów w starszych kodyfikacjach były objęte wspólną regulacją (np. w austriackim kodeksie cywilnym obowiązującym w okresie zaborów). Zakres odpowiedniego stosowania znowelizowanej regulacji przedawnienia jest niewielki. Oczywiście jest, że siatka pojęciowa konsumenta, przedsiębiorcy czy nieprzedsiębiorcy do instytucji zasiedzenia nie pasuje. Podobnie, skrócenie biegu terminów przedawnienia z 10 do 6 lat nie działa refleksowo na instytucję zasiedzenia. Pytanie dotyczy stosowania art. 118 zd. 2 k.c. w zw. z art. 175 k.c. do instytucji zasiedzenia. Brzmienie tego przepisu jest następujące: „jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata”. Zgodzić trzeba się co do zasady z P. Machnikowskim, że reguła z art. 118 zd. 2 k.c. nie znajduje zastosowania do wszystkich istniejących w prawie prywatnym terminów przedawnienia, a tylko do określonych w art. 118 zd. 1 k.c.¹³¹ Zakres zastosowania został sformułowany przez ustawodawcę szeroko. Z tych względów postawienie powyższego pytania jest uzasadnione.

W kodeksie cywilnym nieruchomości można zasiedzieć, posiadając ją samoistnie w dobrej wierze po 20 latach (art. 172 § 1 k.c.), w złej wierze po 30 latach (art. 172 § 2 k.c.), rzecz ruchomą można zasiedzieć, posiadając ją samoistnie w dobrej wierze (tylko) po 3 latach (art. 174 § 1 k.c.). Przyjmując odpowiednie stosowanie art. 118 zd. 2 k.c. poprzez art. 175 k.c. do zasiedzenia, dojdziemy do wniosku, że zasiedzenie nie kończy się z upływem dnia, który nazwą lub datą odpowiada początkowemu dniowi terminu (art. 112 k.c.). Termin zasiedzenia upływie na koniec roku 31 grudnia o godzinie 00:00.

Należy opowiedzieć się za zastosowaniem art. 118 zd. 2 k.c. do biegu terminu zasiedzenia. Pomiedzy wspomnianymi art. 172 § 1 i 2, art. 174 § 1 k.c. oraz art. 118 zd. 2 k.c. nie zachodzi sprzeczność. *Prima facie* mogłoby się wydawać, że w wybranych przypadkach bieg terminu zasiedzenia zostanie wydłużony na przykład w przypadku, gdy termin zasiedzenia rzeczy nieruchomej rozpocznie się w dniu 1 stycznia, przez co zostanie *de facto* wydłużony do 21 lat (31 lat w złej wierze). Warto zauważyć, że inny jest zakres zastosowania wspomnianych norm. Termin

¹³¹ Zob. wątpliwości interpretacyjne autora, P. Machnikowski: *Nowelizacja...*, *op. cit.*, s. 10. Na odmiennym stanowisku stanął W.J. Kocot, zdaniem którego norma wyrażona w art. 118 zd. 2 k.c. nie znajduje zastosowania do terminów, o których mowa w art. 125 k.c.; W.J. Kocot: *Zmiana regulacji...*, *op. cit.*, s. 132.

zasiedzenia jest wyznaczany przez odpowiednie przepisy prawa (art. 172 § 1 i 2, art. 174 § 1 k.c.), natomiast sposób ich liczenia opiera się na odpowiednim stosowaniu ogólnej regulacji przedawnienia (art. 175 w zw. z art. 121–124 k.c.). Za odpowiednim stosowaniem art. 118 zd. 2 k.c. przemawia wykładnia literalna. Uważam, że w opisywanym przypadku za odpowiednim stosowaniem przemawiają również względy funkcjonalne. Zadaniem art. 118 zd. 2 k.c. jest znalezienie punktu neutralnego dla biegu przedawnienia. Upływ czasu wywiera nieodwracalny wpływ. Pamięć ludzka jest ulotna, a dowody ulegają degradacji. Po znacznym upływie czasu trudno jest odtworzyć relewantne fakty z punktu widzenia biegu terminu przedawnienia, w szczególności jego początku. Odtworzenie tej chwili w postępowaniu dowodowym może przysparzać istotne trudności, zwłaszcza gdy jest ona sporna¹³². Zgodnie z art. 120 § 1 zd. 1 k.c. bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie to stało się wymagalne. Wymagalność następuje w określonym terminie lub po upływie terminu dylacyjnego od doręczenia wezwania do spełnienia świadczenia (art. 455 k.c.). Z kolei, odpowiednie stosowanie regulacji przedawnienia do instytucji zasiedzenia nie obejmuje art. 120 k.c.¹³³ Początkiem biegu zasiedzenia jest objęcie rzeczy w posiadanie samoistne lub odpowiednia manifestacja zewnętrzna o przekształceniu innego rodzaju posiadania w posiadanie samoistne. Chwila ta ze swej natury jest trudna do udokumentowania. O ile początek biegu terminu przedawnienia zasadniczo może zostać udokumentowany (np. w umowie określony termin wymagalności czy pisemne wezwanie do spełnienia świadczenia), to początek biegu terminu zasiedzenia łączy się ze sferą czynności faktycznych. Z tego powodu norma z art. 118 zd. 2 k.c. jest tym bardziej aktualna na gruncie instytucji zasiedzenia. Wykazanie objęcia w posiadanie samoistne po 20 lub 30 latach jest zadaniem wyjątkowo trudnym. Wyznaczenie upływu terminu zasiedzenia na koniec roku kalendarzowego należy odczytywać jako wyznaczenie pewnego punktu neutralnego. Ma ono na celu ułatwienie upływu terminu przedawnienia¹³⁴ (oraz odpowiednio zasiedzenia). *De lege lata* wystarczy, aby wnioskodawca wykazał, w którym roku rozpoczęło się posiadanie samoistne, a tym samym rozpoczął się bieg zasiedzenia. Cel art. 118 zd. 2 k.c. jest w pełni aktualny na gruncie zasiedzenia, zważając, że terminy zasiedzenia są znacznie dłuższe niż terminy przedawnienia.

Ustawodawca wyznaczył granicę terminów, do których opisane *ratio legis* znajduje zastosowanie. Wspomniana zasada znajduje zastosowanie względem terminów co najmniej dwuletnich. Bezwzględnie termin ten, ograniczający zastosowanie art. 118 zd. 2 k.c., powinien być odpowiednio stosowany do terminów zasiedzenia. Wyłania się pytanie, czy odpowiednie stosowanie obejmuje również trzyletni termin zasiedzenia rzeczy ruchomych (art. 174 § 1 k.c.). Odpowiednie

¹³² *Ibidem*, s. 129.

¹³³ R. Morek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019, art. 175, uw. 3; por. postanowienie SN z dnia 7 marca 2013 r., II CSK 462/12, Legalis nr 661551.

¹³⁴ D. Bierecki: *Nowe regulacje...*, *op. cit.*, s. 12.

stosowanie oznacza zastosowanie właściwej reguły wprost, z modyfikacjami lub niezastosowanie jej w ogóle. Mechaniczne przeniesienie terminu krótszego niż dwuletni na grunt zasiedzenia oznaczałoby zastosowanie reguły z art. 118 zd. 2 k.c. do wszystkich terminów zasiedzenia (rzeczy ruchomych i nieruchomości). Z kolei różnica między terminami zasiedzenia ruchomości i nieruchomości jest istotna. Jeżeli norma z art. 118 zd. 2 k.c. wydłuży bieg terminu zasiedzenia nieruchomości o na przykład siedem czy osiem miesięcy, to różnica nie będzie tak zauważalna jak w przypadku ruchomości. Ponadto, w przypadku ruchomości występuje potrzeba szybkiego uregulowania jej statusu prawnego. Niezasadne byłoby jednak różnicowanie odpowiedniego stosowania z art. 118 zd. 2 k.c. co do ruchomości i nieruchomości. Ustawodawca uznał, jaka granica jest odpowiednia — jest to termin co najmniej dwuletni. Z tego względu odpowiednie zastosowanie reguły z art. 118 zd. 2 k.c. obejmuje termin zasiedzenia rzeczy ruchomej.

Istnieje ogólna zgoda na analogiczne stosowanie przepisów regulujących przedawnienie do terminów prekluzyjnych¹³⁵. Upływ terminu prekluzyjnego jest uwzględniany z urzędu, a terminy zawite są wyznaczane przez przepisy szczególne ustawy. Z tego powodu znowelizowana treść art. 117 § 2¹, art. 117¹ oraz 118 zd. 1 k.c. nie wpływa na funkcjonowanie prekluzji na gruncie kodeksu cywilnego. Ale i w tym miejscu należy postawić pytanie, czy wspomniana analogia powinna obejmować normę zawartą w art. 118 zd. 2 k.c. I podobnie jak w przypadku zasiedzenia, na to pytanie musi zostać udzielona odpowiedź twierdząca. Wyznaczona granica dwuletnich terminów pozostaje aktualna przy terminach zawitych. Zasadniczo terminy prekluzyjne stanowią terminy krótsze niż dwa lata (np. art. 59 zd. 2, art. 88 § 2, art. 344 § 2, art. 389 § 2, art. 952 § 2, art. 955 k.c.). Występują też terminy prekluzyjne dwuletnie i dłuższe. W szczególności można wymienić roszczenie wynikające ze skargi pauliańskiej (art. 534 k.c.). Wskazane terminy dwuletnie i dłuższe upływają z końcem roku kalendarzowego (art. 118 zd. 2 *per analogiam*). W tej kwestii nowelizacja przedawnienia ma istotne znaczenie praktyczne. Ponieważ regulacja przedawnienia obejmuje jedynie roszczenia majątkowe (art. 117 § 1 k.c.), to reguła z art. 118 zd. 2 k.c. powinna być odpowiednio stosowana jedynie do prekluzji sądowej¹³⁶. Z tych względów nie zostanie wydłużony sposób liczenia na przykład szczególnego terminu prekluzyjnego przewidzianego w art. 169 § 2 zd. 1 k.c.¹³⁷ czy terminu przewidzianego na stwierdzenie wady fizycznej rzeczy ruchomej i nieruchomości przy rękojmi za wady rzeczy sprzedanej (art. 568 § 1 k.c.)¹³⁸.

¹³⁵ B. Kordasiewicz (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *op. cit.*, s. 684–695, zwłaszcza s. 687 oraz przytoczona tam literatura.

¹³⁶ Na temat podziału prekluzji sądowej oraz pozasądowej B. Kordasiewicz (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *op. cit.*, s. 674–676.

¹³⁷ R. Morek (w:) *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, art. 169, uw. 40.

¹³⁸ W przypadku wad prawnych art. 576 k.c. nie przewiduje odesłania do art. 568 § 1 k.c.; tak E. Habryn-Chojniacka (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016, art. 576, nb 1; F. Zoll: *Rękojmia...*, *op. cit.*, s. 164.

Na wstępie zazaczyłem, że artykuł nie obejmuje w zasadzie zagadnień intertemporalnych. W tym miejscu należy poczynić wyjątek. Przepisy przejściowe ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. regulują jedynie przepisy przejściowe w odniesieniu do terminów przedawnienia (art. 5 ust. 1¹³⁹). Nowe sposoby liczenia terminów przedawnienia wchodzi w życie na zasadzie retrospektywnego działania prawa. Pojawia się pytanie, czy do terminów zasiedzenia oraz terminów zawitych znajdzie zastosowanie na zasadzie analogii art. 5 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r., czy odpowiednio stosowane normy przepisów wprowadzających kodeks cywilny (art. XLI, XXXV, XXXVI¹⁴⁰)¹⁴¹. Zagadnienie jest o tyle ciekawe, że w literaturze i orzecznictwie luki w przepisach przejściowych uzupełnia się odpowiednimi normami z przepisów wprowadzających kodeks cywilny¹⁴², z drugiej strony panuje ogólna zasada pierwszeństwa przepisów przejściowych¹⁴³. Właściwe wydaje się zastosowanie *per analogiam* art. 5 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. Przemawiają za tym dwa argumenty. Po pierwsze, wspomniany art. 5 jest bliższy nowej regulacji przedawnienia niżeli zasady ogólne zrekonstruowane na podstawie przepisów wprowadzających kodeks cywilny. Po drugie, analogia do art. 5 może być oparta na art. 175 k.c. oraz stanowisku, zgodnie z którym przepisy regulujące przedawnienie znajdują odpowiednie stosowanie do terminów prekluzyjnych¹⁴⁴. Sumując, do rozpoczętych terminów zasiedzenia oraz terminów prekluzyjnych, które jednocześnie jeszcze się nie zakończyły, znajdzie zastosowanie reguła z art. 118 zd. 2 k.c. Na marginesie, niezależnie od wyniku powyższej wątpliwości, rozwiązanie będzie tożsame. Wynika to z identycznego brzmienia art. XLI, XXXV, XXXVI¹⁴⁵ p.w.k.c. oraz art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r.

8. RELACJA DO PRZEPISÓW SZCZEGÓLNYCH

Analizując nowelizację ogólnej kodeksowej regulacji przedawnienia, nie sposób pominąć jej relacji do przepisów szczególnych. Omawianie wszystkich regulacji mija się z celem, dlatego opisane zostaną wybrane z nich. W szczególności

¹³⁹ Art. 5 ust. 1: „Do roszczeń powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy i w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych stosuje się od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy przepisy ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”.

¹⁴⁰ P. Sobolewski (w:) *Prawo intertemporalne prywatne. Komentarz do przepisów wprowadzających Kodeks cywilny*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2018, art. XXXVI, uw. 2.

¹⁴¹ Przepisy wprowadzające kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 94); dalej: p.w.k.c.

¹⁴² T. Pietrzykowski (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 727–728.

¹⁴³ *Ibidem*, s. 728–729.

¹⁴⁴ Ten argument powoduje, że opisywana luka może być luką jedynie pozorną.

¹⁴⁵ W szczególności reguła przewidziana w art. 118 zd. 2 k.c. nie wchodzi w zakres wyłączenia z art. XXXV pkt 1 p.w.k.c., który odnosi się wyłącznie do początku, zawieszenia i przerwania biegu przedawnienia.

można przytoczyć art. 70, 76¹⁴⁶ prawa wekslowego¹⁴⁷ czy art. 292 kodeksu pracy¹⁴⁸. We wskazanych przepisach nie doszło do odpowiednich zmian redakcyjnych regulacji przedawnienia. Z tego powodu wyróżnić należy dwa typy regulacji, w ramach których nowa regulacja przedawnienia może wywołać istotny wpływ. Pierwsze, regulujące stosunki pomiędzy podmiotami o zasadniczo równej pozycji prawnej. Drugie, zrelatywizowane do ochrony strony słabszej stosunku cywilnoprawnego¹⁴⁹.

Do kategorii pierwszej zaliczyć należy wspomnianą regulację prawa wekslowego. Zastosowanie znajdą wprost reguły z art. 117 § 2 i 2¹ oraz art. 117¹ k.c.¹⁵⁰ Natomiast art. 118 zd. 2 k.c., z uwagi na swe brzmienie, znajdzie zastosowanie jedynie do roszczeń względem akceptanta w wekslu trasowanym względnie wystawcy w wekslu własnym oraz ich poręczyciela (art. 32 pr. weksl.), a także zobowiązanego z tytułu niesłusznego wzbogacenia (art. 76 pr. weksl.). Reguła ta nie znajdzie zastosowania do regresu pierwotnego i wtórnego (ponieważ ustawa przewiduje odpowiednio termin roczny oraz sześciomiesięczny przedawnienia, art. 70 pr. weksl.). Jeżeli akceptantem, wystawcą lub poręczycielem będzie konsument, sąd będzie zobowiązany uwzględnić przedawnienie z urzędu. Prawo wekslowe jako wyjątek od ogólnej zasady¹⁵¹ przewiduje roszczenie z tytułu niesłusznego (bezpodstawnego) wzbogacenia¹⁵² na skutek przedawnienia roszczenia z weksla. Roszczenie to powstaje z chwilą upływu terminu przedawnienia. Należy zauważyć, że jeżeli sąd nie uwzględni z urzędu przedawnienia roszczenia na podstawie weksla, z uwagi na względy słuszności, o których mowa w art. 117¹ k.c., to roszczenie z niesłusznego wzbogacenia w ogóle nie powstaje. Dominujący pogląd mówi, że roszczenie to nie wynika z weksla, ale jest jedynie związane z zobowiązaniem wekslowym¹⁵³. Gdy przyjmie się rozumienie konsumenta w zgodzie z art. 22¹ k.c., należałoby dojść do wniosku, że upływ terminu przedawnienia z art. 70 pr. weksl. powinien zostać uwzględniany przez sąd z urzędu, z kolei upływ terminu przedawnienia wynikającego z niesłusznego wzbogacenia (art. 76 pr. weksl.) sąd powinien uwzględnić na zarzut przedawnienia konsumenta. Ta interpretacja zaprzecza całko-

¹⁴⁶ W literaturze z uwagi na brzmienie art. 76 nie było jasne, czy roszczenie wynikające z niesłusznego wzbogacenia ulega przedawnieniu czy jest ograniczone terminem prekluzyjnym. To sporne zagadnienie zostało rozstrzygnięte na rzecz przedawnienia; P. Machnikowski: *Prawo wekslowe*, Warszawa 2009, s. 183 i n.

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. — Prawo wekslowe (t.j.: Dz. U. z 2016 r. poz. 160); dalej: pr. weksl.

¹⁴⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. — Kodeks pracy (t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 917); dalej: k.p.

¹⁴⁹ Na temat kryteriów uzasadnionej regulacji słabszej strony umowy oraz ich analiza na przykładzie przedsiębiorców M. Spyra: *Czy należy wprowadzić kategorię zależności ekonomicznej przedsiębiorcy do kodeksu cywilnego?* (w:) *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, pod red. T. Mróz, M. Steca et al., Warszawa 2012, s. 200–215.

¹⁵⁰ Weksle stosowane są w obrocie profesjonalnym, powszechnym, ale i w konsumenckim, na co wskazuje np. art. 41 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 993).

¹⁵¹ Zob. np. Z. Kłafkowski: *Przedawnienie w prawie cywilnym*, Warszawa 1970, s. 46–50.

¹⁵² Stanowiącą szczególną odmianę bezpodstawnego wzbogacenia, do której uzupełniająco należy stosować ogólną regulację bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 i n. k.c.) z wyłączeniem art. 409 k.c. (zasada aktualności wzbogacenia); P. Machnikowski: *Prawo wekslowe, op. cit.*, s. 190–192.

¹⁵³ Za tym poglądem odpowiada się też P. Machnikowski: *Prawo wekslowe, op. cit.*, s. 192.

wicie celowi nowelizacji przedawnienia. Weksle *in blanco* stanowią częsty sposób zabezpieczenia zobowiązań, a tym samym są instrumentem wielu nadużyć. Dlatego przyjęcie szerokiej interpretacji konsumenta pozwala rozciągnąć art. 117 § 2¹ k.c. na roszczenie z tytułu niesłusznego wzbogacenia (art. 76 pr. weksl.).

Szczególnie ciekawy problem wyłania się w przypadku drugiego typu regulacji szczególnych, zrelatywizowanych na ochronę strony słabszej stosunku. Pierwszorzędnym przykładem jest ochrona pracownika w kodeksie pracy. Jedną z zasad prawa pracy jest uprzywilejowanie pracownika (art. 18 k.p.)¹⁵⁴. Regulacja prawa pracy pełni funkcję ochronną pracowników, sam kodeks daje temu wyraz w wielu przepisach (np. art. 18^{3a}–18^{3e}, 45, 84, 94³, 119, 131 k.p.). Jednocześnie przepisy kodeksu cywilnego są stosowane do przepisów prawa pracy odpowiednio w sytuacjach jedynie nieunormowanych (art. 300 k.p.). Należy zauważyć, że sposób uwzględnienia przez sąd upływu przedawnienia w kodeksie pracy nie został uregulowany (art. 291–295 k.p.). Omawiana nowelizacja również w tym przedmiocie niczego nie zmieniła¹⁵⁵. Mimo że przepisy kodeksu pracy nie dają ku temu podstawy, w judykaturze i literaturze dominuje pogląd, że przedawnienie sąd uwzględnia na zarzut przedawnienia¹⁵⁶. Twierdzenie to wydaje się słuszne, w oparciu o założenie odesłania do art. 117 § 2 w zw. z art. 300 k.p. Wyłania się w końcu pytanie, jakie skutki będzie miało na gruncie przedawnienia w prawie pracy odesłanie do art. 117 § 2¹ k.c. Przyjmuję pogląd, że pojęcie konsumenta nie pasuje do pojęcia pracownika¹⁵⁷. Przepis ten nie może więc być stosowany wprost. Należy przyjąć, że odpowiednie stosowanie art. 117 § 2¹ k.c. ma na celu ochronę nie *stricte* konsumenta, ale stronę słabszą umowy (o czym była już wyżej mowa). W przypadku stosunku pracowniczego będzie to pracownik. Z tego powodu należy przyjąć na gruncie prawa pracy, że przedawnienie roszczenia pracodawcy względem pracownika sąd ma obowiązek uwzględnić z urzędu (art. 117 § 2¹ k.c. w zw. z art. 300 k.p.), natomiast przedawnienie roszczeń pracownika względem pracodawcy sąd ma uwzględnić na zarzut przedawnienia (art. 117 § 2 k.c. w zw. z art. 300 k.p.).

W końcu, nie można zapominać o podmiotach, którym nowelizacja przedawnienia przyznała ochronę niemalże absolutną. Za przykład może stanowić lokator lokalu mieszkalnego chroniony ustawą z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie kodeksu cywilnego¹⁵⁸. Najemca, będący jednocześnie lokatorem, nie dość, że jest chroniony instrumentami przewi-

¹⁵⁴ Zob. np. Z. Góról (w:) *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, pod red. K. Barana, Warszawa 2017, s. 89–93; M. Nałęcz (w:) *Kodeks pracy. Komentarz*, pod red. K. Walczaka, Legalis 2018, art. 18, uw. 1; J. Stelina (w:) *Kodeks pracy. Komentarz*, pod red. A. Sobczyka, Legalis 2018, art. 18, nb 3.

¹⁵⁵ M. Krajewski: *Zmiany regulacji...*, *op. cit.*, s. 13.

¹⁵⁶ Np. uchwała SN z dnia 6 marca 1998 r., III ZP 50/97, Legalis nr 32258; Z. Góról (w:) *Prawo...*, *op. cit.*, s. 692–693.

¹⁵⁷ Choć w polskiej literaturze problem ten nie został jeszcze podjęty, to w literaturze i judykaturze niemieckiej jest on szeroko dyskutowany. Tam jednak przyjmuje się, że pracownik jest konsumentem; H.W. Micklitz (w:) *Münchener Kommentar zum BGB*, Beck Online 2018, 8. Aufl., § 13, nb 58–60.

¹⁵⁸ T.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1234.

dzianymi przez wspomnianą ustawę, to jeszcze w stosunku do roszczeń przysługujących wynajmującemu sąd jest zobowiązany uwzględnić upływ przedawnienia z urzędu. Można postawić pytanie, czy regulacja konsumenckiego przedawnienia nie powinna zostać wyłączona, skoro art. 4 ust. 1 u.p.k. wyłącza swoje zastosowanie do umów najmu lokalu mieszkalnego (z wyjątkiem rozdziału 2 ustawy). Być może przepis ten kryje za sobą myśl mającą na celu wyłączenie zdublowanej ochrony najemcy. Brak jednak przekonujących argumentów (w szczególności o naturze normatywnej), aby wyłączyć w tym przypadku regulację konsumenckiego przedawnienia.

9. PODSUMOWANIE

Nowa regulacja przedawnienia stanowi „małą rewolucję” w prawie cywilnym. Prowadzi ona do wielu konsekwencji, które *prima facie* niełatwo zauważyć. Co istotne, opisane skutki pełnią doniosłą rolę praktyczną. Jest więc zrozumiałe, że nowa regulacja nie mogła obejść się bez szerokiego echa. Można mieć poważne wątpliwości, czy sam ustawodawca przewidział w pełni konsekwencje, jakie wywoła omówiona regulacja. Brak odniesienia do regulacji zasiedzenia czy prekluzji, zarówno w uzasadnieniu do ustawy, jak i w przepisach przejściowych, skłaniałby do odpowiedzi negatywnej. Generalnie ten kierunek zmian powinien zostać oceniony bardzo pozytywnie z kilkoma zastrzeżeniami. Co oczywiste, regulacja posiada pewne wypaczenia czy sprzeczności. Tytułem przykładu, jak zauważył M. Kłoda, art. 5 ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. wprowadza regułę retrospektywnego działania art. 118 zd. 2 k.c., co prowadzi *de facto* do wydłużenia już rozpoczętych terminów przedawnienia, które nie zostały skrócone z 10 do 6 lat (wbrew przyjętemu hasłu przewodniemu nowelizacji o skracaniu terminów przedawnienia)¹⁵⁹. Z założenia regulacja nie może być idealna i zawsze będzie posiadała luki. Co najważniejsze, nie można zapominać, że wprowadzone zmiany stanowią odpowiedź na niezbędne potrzeby obrotu. Z kolei negatywnie należy odnieść się do zwłoki ustawodawcy, który tak późno zreformował ogólną regulację przedawnienia. Założenia, na których opierali się twórcy polskiego kodeksu cywilnego w 1964 r., są już dziś w znacznej części nieaktualne. Zwłaszcza na gruncie regulacji dawności umarzającej, którą należy ocenić jako przestarzałą i nieadekwatną.

Na koniec warto dodać, że mimo wprowadzenia nowego przedawnienia konsumenckiego do regulacji kodeksowej, zaskarżalność oraz jej brak są cechami roszczenia o charakterze jednolitym. Nie ma normatywnych podstaw do tworzenia szczególnej „konsumenckiej zaskarżalności”. Możliwość przymusowego dochodzenia świadczenia nie różni się w stosunkach profesjonalnych, powszechnych czy

¹⁵⁹ M. Kłoda: *Problematyka...*, *op. cit.*, s. 43.

konsumenckich. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. wprowadziła jedynie odmienny sposób uwzględniania braku zaskarżalności w stosunku do relacji konsumenckich. Pozwala to na wyróżnienie dwóch typów regulacji — przedawnienie tradycyjne oraz przedawnienie konsumenckie. To stwierdzenie potwierdzają powyższe przykłady, które wymagają oceny zgodnej z ukształtowaniem podmiotowym w ramach danego stosunku cywilnoprawnego.

BIBLIOGRAFIA

- Antoszek T. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016.
- Banaszczyk Z. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018.
- Bączyk M.: *Odpowiedzialność cywilna poręczyciela*, Toruń 1982.
- Bierecki D.: *Nowe regulacje przedawnienia roszczeń*, *Rejent* 2018, nr 10, s. 9–24.
- Borysiak W.: *Dziedziczenie: konstrukcja prawna i ochrona*, Warszawa 2013.
- Brzozowski A. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018.
- Brzozowski A.: *Nowa regulacja przedawnienia w prawie cywilnym*, *Państwo i Prawo* 1992, z. 3, s. 21–31.
- Drapała P. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018.
- Ereciński T. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, *Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, LEX 2016.
- Góral Z. (w:) *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, pod red. K. Barana, Warszawa 2017.
- Górecki J. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Granecki P.: *Zasada bezwzględnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną umyślnie (według kodeksu cywilnego)*, *Studia Prawnicze* 2000, nr 3–4, s. 65–89.
- Grzybowski S.: *Prawo cywilne — zarys części ogólnej*, Warszawa 1974.
- Gutowski M. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016.
- Gwiazdomorski J.: *Podstawowe problemy przedawnienia*, *Nowe Prawo* 1955, nr 1, s. 4–24.
- Gwiazdomorski J.: *Przedawnienie czy zarzut przedawnienia?*, *Nowe Prawo* 1955, nr 4, s. 44–52.
- Gwiazdomorski J.: *Terminy zawite do dochodzenia roszczeń w kodeksie cywilnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1968, z. 3, s. 87–110.
- Habryn-Chojniacka E. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016.

- Ignatowicz J. (w:) *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, pod red. S. Grzybowski, Ossolineum 1985.
- Jagielska M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018.
- Jelonek-Jarco B. (w:) *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym. Komentarz*, pod red. J. Pisulińskiego, LEX 2014.
- Kaliński M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018.
- Karasek-Wojciechowicz I.: *Roszczenie o wykonanie zobowiązania z umowy zgodnie z jego treścią*, Warszawa 2014.
- Katner W., Pisuliński J. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań — część szczegółowa*, pod red. J. Rajskiego, Warszawa 2011.
- Klaffkowski Z.: *Przedawnienie w prawie cywilnym*, Warszawa 1970.
- Klein A.: *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 2005.
- Kłoda M.: *Problematyka międzyczasowa zmiany przepisów o przedawnieniu z 2018 r.*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2018, nr 8, s. 42–50.
- Kordasiewicz B. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2008.
- Krajewski M.: *Zmiany regulacji przedawnienia roszczeń*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2018, nr 12, s. 12–21.
- Księżak P.: *Prawo spadkowe*, Warszawa 2017.
- Kuźmicka-Sulikowska J.: *Idea przedawnienia i jej realizacja w polskim kodeksie cywilnym*, Wrocław 2015.
- Kuźmicka-Sulikowska J.: *Przedmiot przedawnienia, jego terminy i skutki w projekcie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z 2015 r. i ustawie z dnia 13 IV 2018 r.*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2018, z. 3, s. 559–628.
- Lackoroński B., Raczkowski M. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Lutkiewicz-Rucińska A.: *Pytanie o wygaśnięcie roszczenia wskutek przedawnienia*, *Transformacje Prawa Prywatnego* 2016, nr 1, s. 55–91.
- Lutkowski M.: *Charakter prawny odpowiedzialności zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe*, *Przegląd Prawa Handlowego* 2018, nr 3, s. 41–47.
- Machnikowski P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Legalis 2017.
- Machnikowski P.: *Nowelizacja przepisów Kodeksu cywilnego o przedawnieniu roszczeń*, *Przegląd Sądowy* 2018, nr 9, s. 7–19.
- Machnikowski P.: *Prawo wekslowe*, Warszawa 2009.
- Macierzyńska-Franaszczyk E.: *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014.
- Marciniak A. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, *Komentarz. Art. 367–729*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Legalis 2016.

- Mataczyński M., Saczywko M. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2018.
- Micklitz H.W. (w:) *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl., Beck Online 2018.
- Mikłaszewicz P., Dybiński J., Jakubowska A., Orzeł-Jakubowski A. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Morek R. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Mularski K. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2016.
- Mularski K.: „*Nękająca windykacja*” w perspektywie ochrony dóbr osobistych dłużnika, *Studia Prawa Prywatnego* 2015, nr 2, s. 23–39.
- Nałęcz M. (w:) *Kodeks pracy. Komentarz*, pod red. K. Walczaka, Legalis 2018.
- Osajda K. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Pałdyna T.: *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2009.
- Pałdyna T.: *Ratio legis przedawnienia*, *Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego* 2006, z. 6, s. 137–154.
- Pazdan M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Pietrzykowski T. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Piotrowski M.: *Normy prawne imperatywne i dyspozytywne*, Warszawa–Poznań 1990.
- Pisuliński J. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2012.
- Pisuliński J.: *Mała reforma przepisów o przedawnieniu* (w:) *Ius Est Ars Boni Et Aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, pod red. A. Dańko-Roesler, M. Leśniaka, M. Skorego, B. Sołtysa, Warszawa 2018, s. 905–913.
- Preussner-Zamorska J.: *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983.
- Pyziak-Szafnicka M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Radwański Z. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 8, *Prawo zobowiązań — część szczegółowa*, pod red. J. Panowicz-Lipskiej, Warszawa 2011.
- Rządkowski M.: *Pojęcie konsumenta a umowy mieszanego użytku w prawie polskim*, *Monitor Prawniczy* 2016, nr 17, s. 925–931.
- Sikorski R., Ruchała P. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. M. Gutowskiego, Legalis 2018.
- Słyk J. (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Sobolewski P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Sobolewski P. (w:) *Prawo intertemporalne prywatne. Komentarz do przepisów wprowadzających Kodeks cywilny*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2018.

- Spyra M.: *Czy należy wprowadzić kategorię zależności ekonomicznej przedsiębiorcy do kodeksu cywilnego?* (w:) *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, pod red. T. Mróz, M. Steca *et al.*, Warszawa 2012, s. 200–215.
- Stelina J. (w:) *Kodeks pracy. Komentarz*, pod red. A. Sobczyka, Legalis 2018.
- Strugała R. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Legalis 2017.
- Swaczyna B.: *Hipoteka umowna*, Warszawa 2007.
- Szewczyk J.: *Nowacja*, Warszawa 2018.
- Szpunar A.: *Uwagi o rzeczeniu się zarzutu przedawnienia*, Rejent 2002, nr 10, s. 13–27.
- Szpunar A.: *Z problematyki przedawnienia roszczeń majątkowych*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1974, z. 3, s. 283–298.
- Truskiewicz Z.: *Dziedziczenie i dział spadku po nowelizacji z 2016 r. ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego*, Rejent 2018, nr 1, s. 9–38.
- Trzeciakowski R., Wąsowska K.: *Skrócenie okresu przedawnienia roszczeń — słuszny kierunek, niedopracowanie rozwiązań*, <https://for.org.pl/pl/a/5745,analiza-1/2018-skrocenie-okresu-przedawnienia-rozsczen-sluszny-kierunek-niedopracowane-rozwiazania> (dostęp: 24 kwietnia 2019 r.).
- W.J. Kocot: *Zmiana regulacji przedawnienia roszczeń w kodeksie cywilnym*, Państwo i Prawo 2019, z. 3, s. 124–142.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K. (w:) *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001.
- Wolter A., Polickiewicz-Zawadzka Z.: *Przedawnienie roszczeń według kodeksu cywilnego*, Państwo i Prawo 1965, z. 3, s. 373–385.
- Zaradkiewicz K.: *Nowa regulacja prawa hipotecznego*, Przegląd Prawa Handlowego 2011, nr 1, s. 1–40.
- Zawada K. (w:) *Kodeks cywilny, t. II, Komentarz. Art. 450–1088*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018.
- Zawada K.: *Umowa przelewu wierzytelności*, Warszawa 1990.
- Zbiegień-Turzańska A. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Legalis 2019.
- Zoll F. (w:) *System prawa prywatnego, t. 6, Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018.
- Zoll F.: *Rękojmia. Odpowiedzialność sprzedawcy*, Warszawa 2018.

Słowa kluczowe: nowelizacja, przedawnienie, ochrona konsumenta, słabsza strona stosunku cywilnoprawnego, nowelizacja z dnia 13 kwietnia 2018 r.

KAMIL WIELGUS

CHANGES TO THE INSTITUTION OF PRESCRIPTION
IN POLISH CIVIL CODE
OF 13 APRIL 2018 — LEGAL ANALYSIS

S u m m a r y

The text deals with changes to the prescription in Polish Civil Code. It argues that the novelization has a broader application compared to what the legislator assumed. New regulation can be described as ‘little revolution’ in the institution of prescription. Starting from 9 July 2018, a court has to consider *ex officio* the expiry of the prescription period for the benefit of a consumer. In order to maximize the functions of the relevant regulation there is a need to interpret the term of a consumer (Article 22¹ of Polish Civil Code) in an extended way. The regulation of prescription in cases involving consumers should also be applied to (broadly defined) change of a party to a civil law relationship (i.a. from B2B to B2C) due to e.g. assignment of the credit, change of debtor or inheritance and claims arising from the void legal action. The legislator decided to provide absolute control over that aspect to the courts, and according to the prevailing opinion a consumer is no longer entitled to waive the benefits of the prescription. Whether to apply or to not apply the prescription in specific case is in discretion of the courts. Moreover, the new regulation has also impact on the acquisitive prescription and preclusion periods. The new Article 118 second sentence of Polish Civil Code extends the expiry of prescription period and it is applicable *mutatis mutandi* to acquisitive prescription and preclusion periods.

Keywords: amendment, prescription, consumer protection, protection of a weaker party to a civil law relationship, amendment of 13 April 2018.